

II RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 75 (14).** 1924 a.

II Riigikogu koosolek 26. märtsil 1924 a.
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 81 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: kohtuminister **R. Gabrel**, kaubandus-tööstusminister **B. Rostfeld**, teedeministri abi **K. Kark**.

P ä e w a k o r d :

1. Riigi 1924 aasta eelarwe — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**, pärast abisekretäär **J. Wain**.

Koosolek algab kell 5.15 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. täiendamine. Wirma**: Awan Riigikogu koosoleku.

M. Martna (sd.): Panen ette tänasesse päewakorda esimese punktina üles wõtta tööpuuduse wastu wõitlemise krediidi seadus — II lugemisel.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud täiendada päewakorda — tööpuuduse wastu wõitlemise krediidi seadusega — II. lugemisel. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Enne kui päewakorra juurde minna on sekretääril sõna teatamiseks, missugused seaduseelnõud on Riigikogu juhatus poolt komisjonidesse antud.

2. Teadaandmine Sekretäär **O. komisjonidesse Köster**: Juhatus poolt on komisjonidesse antud järgmised seaduseelnõud:

Eesti ja Soome wahel tsiwiilprotsessi asjus sõlmitud kokkuleppe kinnitamise seadus — üldkomisjoni.

Eesti-Rootsi wahel tsiwiilprotsessi asjus sõlmitud kokkuleppe kinnitamise seadus — üldkomisjoni.

Riigiametnikkude ja -teenijate palgaseaduse täiendamise muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

Riigiametnikkude ja -teenijate palgaseaduse täiendamise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

Riigi turbatööstuse põhimääruste muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

3. Tööpuuduse Rahaasjanduse wastu wõitlemise krediidi seadus — II lugemisel. komisjoni aruandja **M. Martna** (loeb): Tööpuuduse wastu wõitlemise krediidi seadus.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduse pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **M. Martna** (loeb.): § 1. Määratakse töö-hoolekandeministerriumile 1924 a. eelarwes 25 miljonit marka tööpuuduse wastu wõitlemiseks.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **M. Martna** (loeb.): § 2. Wabariigi Walitsusel on õigus määrusi anda § 1 tähendatud summa äratarvitamise korra kohta.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **M. Martna** (loeb.): § 3. Käesolew seadus astub jõusse tema wastuwõtmisega.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega wastu wõetud. Sellega on käesolew seadus II lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **M. Martna**: Rahaasjanduse komisjon lisas sellele seadusele järgmise seletuskirja juurde (loeb):

Peaasjalikult Wabariigi Walitsuse moitiwidega nõus olles, esitab rahaasjanduse komisjon seadusega järgmise soowiawalduse:

Käesolewa seaduseelnõu peale tuleb waadata kui kiire iseloomuga ja pooliku hädaabinõu peale ja komisjon toonitab tarwidust Wabariigi Walitsusele ülesandeks teha kiires korras välja töötada seaduseelnõu, mis töötatöölise küsimuse põhjalikumalt ja pikemaks ajaks lahendaks.

4. Riigi 1924 Juhataja **K. Wirma:**
aasta eel- Arutamisel on kohtuminis-
arwe — II teeriumi eelarwe-osa. Jär-
lugemisel. jekorras on sõna rkl. Juh-
 kam'il. Kuna rkl. Juhkam
 puudub, siis on sõna rkl. Einbund'il.

K. Einbund (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Politseide organiseerimise küsimus on meil riigis üks tähtsamatest küsimustest sellepärast, et politseide ülesanded on ühed tähtsamatest kõigi teiste väga ja väga tähtsate riigi ülesannete seas. Sellepärast oleks uisapäisa talitamine selle küsimuse juures wahest küll pisut ettewaatomatu. Eilsel Riigikogu koosolekul kõneldi pikalt ja laialt politseide ühendamise asjast, peasjalikult kõneldi poolt, kuna wastu vähem seisukohti ilmutati. Politseide ühendamise asi on meie juures wõrdlemisi wana küsimus. Tema on seisnud Riigikogu soowiawaldustes ja kui ma ei eksi, siis nimelt riigi 1922 aasta eelarwe juurde lisatud Riigikogu soowiawalduses. Ta on seisnud ka Wabariigi Walitsuse deklaratsioonis ja nimelt härra Kukke'e walitsuse deklaratsioonis, kuid hoolimata sellest ei ole tema saanud oma lõpulikku lahendamist. Härra Kukke'e walitsuse ajal jäi tema lahendamata, pealetulnud walitsuse kriisi pärast. Mina mäletan, et walitsusel oli kaalumisel see küsimus pisut enne seda, kui walitsuse kriis tuli ja tegelikka samme ei saadud enam astuda walitsuse kriisi pärast. Kui praegune Riigikogu kokku astus, siis ei olnud tema poolt walitud walitsus eelmiste Riigikogude soowiawaldustega seotud, ja sellepärast tema ka selle küsimuse lahendamisele ei asunud. Käesolewa aasta eelarwe arutamisel alamkommissjonides wõeti küsimus uuesti üles, nimelt siseministeriumi alamkommissjonis. Selle poolt hääletas ka eelarwe-kommissjoni pleenum ehk täiskogu ja soowitas omalt poolt, et ka walitsus seisukoha wõtaks. Eelmine walitsus oma seisukoha wõtmisel awaldas küsimusele poolehoiu ja leidis, et takistusi ühenduse kawatsuste teostami-

seks tema poolt ei ole, kuid ühtlasi leidis ka, et kawatsuse läbiwiimiseks peaks olema aega. Ei saanud sellepärast täiel ulatusel ühineda eelarwe-kommissjoni pleenumi poolt wastuwõetud soowiawaldusega, — et walitsus oleks pidanud oma kawadega esinema 1. maiks käesolewal aastal. Hoolimata walitsuse soowiawaldusest wõttis eelarwe-kommissjon wastu 4-kuulise eelarwe politseide jaoks ja selle järele on meil kõigist 1 kuu politsei organisatsiooni ümbertöötamiseks aega järele jäänud ja wastawalt ka uue eelarwe, koosseisude kui ka wastawa seaduseelnõu esitamiseks.

Peatudes asja sennise käigu juures ei saa tähendamata wõi tähelpanu juhtimata jätta minu isikliku kahtluse peale, et järelejäänud 1 kuu jooksul ümberkujundatud politsei organisatsiooni ei suudeta läbi wiia. Tagasiastunud walitsus kriisi ees seistes, loomulikult ei pidanud ennast õigustatuks riigiasutuste organisatsioonide kawaga esineda, mis teatawalt ka poliitiline küsimus on. Ja sellepärast ühel oma wiimastest koosolekutest tuli walitsus arwamisele, et selle küsimuse peaks lahendama uus walitsus. Et aga uus walitsus suudaks ühe kuu jooksul, pealegi kui asjaosalised ministeriumi juhatajad mitte kõik endised ministeriumide juhatajad ei ole, uut organisatsiooni, ühes koosseisudega, kuigi lühikese seaduseelnõuna, wastawa eelarwega läbi wiia, see näib minule pisut kahtlane olewat. Ja sellepärast, kui Riigikogu oma eelarwe-kommissjoni otsuse juurde jääks, peaks tahes wõi tahtmata tähtaega pikendama. Tähtaja pikendamiseks oleks wõimalused: kui arwatakse asi kiire olewat, sünniks tähtaja määramine aasta teise poolele ja ei tahaks mitte arwata, et see tähtaeg wõiks olla enne 1. juulit wõi enne 1. augusti. Olen kindel, et selle aja jooksul wõiks walitsus organisatsioonide kawa esitada ja ka Riigikogu wõiks tema läbi wiia, see tähendab, peale lihawõttepühi, ütleme, kas enne suwistepühi, wõi kui peale suwistepühi Riigikogu koos oleks. Kuid organisatsioonide läbiwiimiseks kulaks ka aega, vähemalt kuu wõi kaks, nõnda, et eelarwe sellel kujul peaks täitmisel olema vähemalt kunni augustini. Politsei organisatsioonide ümberkujundamiseks oleks kõige wastuwõetawam minu äranägemise järele see, et käesolewa aasta eelarwe jätetaks senniseks, see tähendab, jätetaks wastawaks sennistele politsei organisatsi-

oonidele ja ühtlasi tehtaks Riigikogu poolt kindla soowiawaldusega Wabariigi Walitsusele ülesandeks, et uue eelarwega ühes juba 1925 aasta jaoks esitataks ka uute politsei-organisatsioonide kawa. See oleks, nõnda öelda, töö järjekindluse pärast ning igasuguste sekelduste ja pooliku töö ärahoidmiseks. See oleks ka kõige wastuõetawam tee olewat. Siiski, hoolimata kõigest, meie riigiasutuste ümberkorraldamised peaksid käima eelarwe-aastate wiisi. Siis on aega järele mõelda, walitsusel on aega poliitiliselt seisukohta wõtta, eelarwe kokkuseadmise juures wõib põhjalikka eeltöid teha, nii et kõige loomulikum oleks, kui riigiaparaadi, kui ka osalise aparadi ümberkujundamised käiks eelarwe-aastate wiisi. Kuid, kui arwatakse, et asi rutuline on, siis wõiks seda teha ka enne 1. augusti. Kuid mulle näib, et enne seda tähtaega seda raske on teha. Mina kordan, et kui Riigikogu jõuaks juunikuul organisatsioonide kawa wastu wõtta, siis peaks wana eelarwe järele selle organisatsioonide kawa täitmiseks aega olema. See oli asja sennise käigu ja läbiwiimiste wõimaluste kohta.

Enne kui asja enese juurde minna sisuliselt, tahtsin mina üksikuid õiendusi teha Riigikogu liikme Kornel'i eilse kõne kohta. Härra Kornel pidas wõimalikuks oletada, et siseministeeriumi all olewate politseide koosseisud 1924 aasta eelarwe järele olewat tõusnud, see tähendab suurenenud ja sellepärast siseministeeriumil olewat eelarwe laiendamise tendents, wõi õieti laiutamise tendents ja sellepärast, kui muud politseiosad ka sinna külge kuulksid, siis satuksid ka need osad laiutamise õhkkonda. Nende oletuste ümberlõkkamiseks tooksin mina wastawad andmed käesolewa aasta eelarwe juurde lisatud koosseisude järele. Välispolitsei asutused on käesolewa aasta koosseisus wähenenud 37 ametniku wõi riigiteenija wõrra, kaitsepolitsei koosseisus — 15 ametniku wõrra, kokku 52 ametniku wõrra. Selle järele ei wõiks meie mitte kõnelda politsei koosseisu suurenemisest. Ma saan aru, et härra Kornel'i wõis eksitusse wiia politseiametnikkude üldsumma wõrdlus 1924 ja 1923 a. kohta. Kui teie ametnikkude üldarwu wõrdlete, ilma, et teie waataksite sellejuures palgaparagrahwide vähendamise osasid, siis wõiksite teie tõesti sellele arwamisele tulla. Kui aga eelarwe kogusummat ja palgaparagrahwide osasid waadata, siis sellele ar-

wamisele ei wõi tulla, sest eelarwe kogusummas on wähenenud. 1923 a. kaitsepolitsei koosseisudes agendid ei esinenud, waid agentide palgad makseti eelarwe wiimase paragrahwi summadest, missugusesse eelarwe paragrahwi olid juba sisse wõetud agentide palgasummad. 1924 a. kohta on aga kõik agendid koosseisudesse wiidud. Selle järele wõib ainult paista, kui eelarwet pealiskaudselt waadata, et suurendamine on, kuna tegelikult on vähendamine 52 ametniku wõrra. Suurendamisest on kõneldud peale selle ka ajakirjanduses. Isegi Riigikohtu esimees on interwjuerinud ajakirjanikka ja kõnelenud suurendamisest, ekslikka tagajärgi sellest tõmbanud, mida ma siinkohal õiendatuks wõiksin lugeda. Kui meie politseiametnikkude üldarwu wähenemist waatleksime alates 1920 a., mis ajast mul wõimalus on olnud politsei organiseerimise juures olla, siis on pilt järgmine: 1920 a. kunni käesolewa aastani on iga-aastaste vähendamiste tagajärjel välispolitsei-aparaat wähenenud 197 ametniku wõrra, see tähendab, ligi 200 ametniku wõrra; kaitsepolitsei asutus on vähendatud 167 ametniku pealt 78 ametniku peale, see tähendab, üle 89 ametniku. Kaitsepolitsei-asutus on järelikult üle 100% wiimase kolme aasta jooksul alla läinud, wõi wähenenud. (A. Rei, sd.: Üle 100% e i s a a ü k s k i a s i w ä h e n e n e d a, s i i s e i o l e t e d a e n a m o l e m a s.) Jah, see on eksitus. Ametnikkude arw on seal üle poole wähenenud, tähendab 50%. Välispolitseis oli 2886, nüüd 1849 ametnikku. Täna esinemas ei saaks teisiti, kui politseide organisatsiooni puudutada ka sisuliselt. Pean otsekohe tähendama, et politseikorraldus meil ei wasta mitte politseikorraldusele mujal. (J. Tõnisson, rhw.: Seda tahetakse teisal muuta.) See ei ole mitte nõnda. Politseikorraldust niisugusel kujul, nagu tema meil esineb, ei leia meie praegusel korral mitte üheski riigis. Sellega ei taha ma mitte öelda, et meie kuskil pool ei leia politseide spetsialiseerumist, seda ei taha ma mitte öelda. Politseidekorraldus on koondatud nii palju, kui mina wastawat kirjandust olen lugenud ja lehitsenud, ikka ühe ja sama keskasutuse alla, ükskõik, kas selleks keskasutuseks on kohtuministeerium, wõi siseministeerium. See on ükskõik. Enamates riikides on aga politsei koondatud siseministeerium alla,

näiteks Shweitsis on aga kõik politseid koondatud justiits-departemangu alla, see tähendab, kohtu-departemangu alla, kusjuures muidugi kohtu-departemangu ülemahtule täita ka neid siseministeeriumi funktsioone, mis temale, kui niisugusele, omased on. Daanis, näiteks, on samuti politseid koondatud justiits-ministeeriumi alla, küll aga leiata teie Daanis selle vastu ka siseministeeriumi, kuid sinna kuuluvad põllumajapidamise asjad jne. Weel täna lehitsesin wastawat kirjandust selle kohta. Nii, et väga mitmesuguselt võib konstrueerida sise-, kui ka kohtuministeeriumi ja sellepärast oleks meil asjata kõneleda. Sama võiks kõneleda ka Rootsi eeskujust, kuid asjata oleks hakata järeldusi tegema, et politseid kuskil pool oleksid laiale pillatud mitme ministeeriumi alla. Seda ei leia meie kuskil, vaid politsei ülemdirektsioon on ikka üks ja nad spetsialiseeruvad oma erialade järele. Niisuguse pildi pakub meile politseikorraldus mujal.

Meil on kõneldud Wene eeskujust, kuid Wenemaal ei jõutud politsei ümberkorraldamisega nii kaugele, kuigi kohtuaparaadi poolt viimastel aastatel enne rewolutsiooni selleks suurt kalduwust awaldati, et osa politseist koondataks kohtuministeeriumi alla. Kerenski ajal asuti juba selle teostamisele, kuid ei jõutud seda mitte läbi wiia. Wene kohtutegelaste tendents osa politsei oma alla koondamiseks oli põhjendatud iseäraliku Wene olukorraga, aga mitte iseäraliku politseikorralduse tarbest väljaminewate nõuetega. Teatawasti Wene rahwas oma riiklikus korralduses awaldas suurt umbusaldust keisriwõimu vastu, ühtlasi ka nende ministeeriumide vastu, kes olid keisriwõimu otsekohesel politseilisel teostamisel eriti just siseministeeriumi vastu. Ainukene wõim Wene keisririigis enam-wähem usalduswäärilisem oli kohtuministeerium, see tähendab, enam-wähem usalduswääriline seltskonna, laiemate hulkade ees ja sellepärast wõideldi siseministeeriumi politseide vastu. Riikides, kus õiguslik kord kindlustatud, kus iga ministeerium iseenesest peab esinema õigusliku ministeeriumina, kus ta ühel ja samal wiisil on parlamendi kontrolli all ja parlamendi teenistuses, niisugustes riikides ei wõi õigusliku korra nõuetele mittewastawuse poolest ministeeriumid olla mitmejärgulised ega mitmekraadilised, vaid kõik ministeeriumid on ühesugused ja

üheõiguslikud. Sellepärast wõime huwitusega tähele panna, et kõigis niisugustes maades politseide eraldamist keskpaigas, see tähendab, tema direktiooni jaotamist mitmesse osasse, meie kuskil pool ei leia.

Kui meil politsei ühendamise küsimus on päewakorrale tulnud, siis on temal alati olnud teataw tagaselg ja kõige suuremaks tagaseljaks on olnud meie riigiaparaadi ümberkorraldamine, meie riigiaparaadi lihtsustamine ja kulude vähendamine. Selles suhtes on eriti arwustamise all olnud kaks riigiasutust ja nimelt sõja- ja siseministeerium oma politseide alal. See on ka täitsa arusaadaw, sest need mõlemad alad on määratud riigikaitsele ja riigikaitse on kulutaw osa riigi eelarwest. Sellepärast on ka arusaadaw, et iga riik katsub oma mitteprodutseeriwas osas wõimalikult kokkuhoidlik olla. Meie oleme pärinud endise Wene riigi käest keerulise riigiaparaadi ja ma wõin otsekohe tunnistada, et meie oma wäikese riigi ulatuse ja wäikese riigi wõimete kohaselt ei ole suutnud weel mitte oma riigiaparaati ümber korraldada. Selles ei ole iseenesest midagi iseäralikku, sest riigiaparaadi loomine ei teostu mitte ühe ega kahe aasta jooksul, vaid teiste riikide eeskujul wõime öelda, et riigiaparaadi loomine kestab aastakümneid. Nii et meil ei ole põhjust süüdistada ei möödaläinud walitsust, ei mõnda üksikut nende hulgas, niipalju, kui neid on olnud. Kõik need walitsused on teinud tööd riigiaparaadi kujundamiseks, on energiliselt tööd teinud, aga riigiaparaadi kujundamine ei lähe mitte ühe, kahe wõi kolme aasta jooksul. Ja kui ka meie anname tulewasele walitsusele kindlad ülesanded, siis wõime meie ometi näha, et ka tulewane walitsus seda tööd lõpule ei wii kõigist meie headest soowimistest ja tahtmistest hoolimata, aga see ei tähenda, et meie riigiaparaat enam-wähem suuremanõudelist ümberkujundamist ei nõua. Ja eriti kui peatada politseide juures, siis wõiksin mina tähendada oma isiklike kogemuste põhjal, et niisugust politseiaparaati, nagu ta meil praegu on, tulewikus tõesti mitte waja ei ole. Nimetage mulle üks maa terwes ilmas, kus kohapeal kõrwu seisawad kolm politseiülemat paralleelselt. (M. J u h k a m, t ö e r . : W i i s k o g u n i m õ n e s l i n n a s .) See ei ole nii nagu teie arwate. Minul oleks huwitaw kuulda, mis jaoks meil ühes kohas on kolm paralleelset politseiülemat, kes

üks ühe alla ei käi, waid igaüks on oma erialal „suurtegelane“. Isegi kui wõtaksime nii laiaulatusliku politseiringkonna, nagu seda on Berliin ja isegi seal meie näeme, et kogu Berliini politseid, nii palju kui neid on, juhib üks ja seesama politseipresident. Aga Tallinnas on meil kolm politseiülemat ühede ja samade õigustega, Tartus näeme sedasama, samuti ka Narwas. Ja kui mina ei oleks hakanud mitte kaitsepolitsei kokkutõmbamisega peale, siis oleks kõigis teistes linnades kolm politseiülemat olnud tänapäewani. Ja kui koha peale lähed, siis ilmuwad seal kõik, kui suured politseitegelased sinu ette. Waadake, niisugust seisukorda meie enesetele tulewikus ette kujutada mitte ei tahaks. Seda ei ole meil waja ja see kord tuleb meil teistsuguseks teha. Edasi paluksin mina mulle öelda, mikspärast peab Tallinnas olema kolm politsei-departemangu ülemat. Kuskil ajalehes lugesin õigustatud lause, et meil on tihti nii, et üksikud peawalitsused tegutsewad igaüks oma ette. Ja tõesti, mina wõin praegu öelda, et minul ei ole selge, mispärast meil kolm politsei peawalitsust paralleelselt on. Meie olime endisest olukorrast üle wõtnud palju igasugu peawalitsusi, ja wõime kindlasti öelda, et mõne aasta pärast neid peawalitsusi sel kujul mitte ei ole. See aga ei lähe nii ruttu, see wõtab mõne aasta ja riigiaparaat läheb kordkorralt ikka koomale, koomale ja koomale. (W a h e l h ü ü e k e s k e l t.) Jah, mõnede reformide alal ei ole see nii, reformide juurdetuleku pärast laienewad need. Aga nende reformide läbiwiimisega likwideerub wäga palju. Aga meil on asutusi, mis juurde tulnud reformidest, aga wiimasel ajal on ka neid wäga palju likwideeritud. Niisugune on seisukord selle organisatsiooni poolest meil. Asudes asja juurde lähemalt, küsiks, mis kõneleb politseide eraldamise poolt — mitte politseide ühendamise, waid just politseide eraldamise poolt. Niihästi ajakirjanduses, kui ka eilsel Riigikogu koosolekul kuulsime peaasjalikult üheksat punkti, mis pidawat selle poolt kõnelema. Esimene nendest on politseide spetsialiseerumine erialade järele. Kes seda eitab? Ma läheksin weel kaugemale tulewikku ja ütleksin, et meie politseide sennine spetsialiseerumine kaugeltki weel lõpulik ei ole. Politseide aparaat peab spetsialiseeruma selle järele, kuidas üldine arenemine läheb. Meil tuleb warsti, wõib

olla, õhupolitsei, weepolitsei jne. juurde, (J. Piiskar, is.: Kas maa-alune ka?) ... selle järele, kuidas meie üksikud alased juurde wõidame. Berliinis, wõi mõnes teises suuremas tsentrumis, teie juba need erialad leiata. Politsei peab õhus tegutsema, peab wetel tegutsema ja kui tungitakse weel kuhugi kaugemale, ikka politsei tungib igalepoole järele. Ja meil ei tarwitse mitte arwata, et see oluline eriala, kuhu politsei tungib, et see eriala ka politsei tegewuses enese spetsialiseerumist mitte esile ei too, waid just wastuoksa, sest politsei peab seda eriala ka tundma, kus ta politseilikka ülesandeid täidab.

Meie politsei on aga spetsialiseerunud praegu peaasjalikult kolmel alal, see on korra alal, kriminaalpolitsei alal ja poliitilise politsei alal. Kõik teised alad, mis nimetatakse sinna juurde, need on kas ühe wõi teise politsei üksikud osad. Aga politsei töö sisuline spetsialiseerumine ei tähenda kaugelt weel mitte seda, et seepolitsei peaks igüks oma eriala järele wiidama wastawate ministeeriumide alla ja sellega tema tsentrum ära kaotada. Missugune loogika! Waadake, seesama loogika just kõneleb selle wastu, et kuskil ei eraldata neid mitte üldises poliitilises juhtimises, waid nad erinewad küll oma sisu poolest.

Politseil on teatawasti kolmesugune ülesanne: 1) julgeolek, 2) wabaduse kaitsemine ja 3) walitsuse käskude täitmine, see tähendab, täidesaatwaks orgaaniks olemine kõigile walitsusasutustele. Kõik need alad on niisugused, mis isenesest ei nõua, et politsei peab lahku minema, waid sisuliselt on need alad oma ülesannete klassifikatsiooni poolest ühte ja sama liiki kuuluwad. Kui meie paralleelselt wõtame politsei siseministeeriumi erialal, siis mina ei kujuta mitte omale ette, et see oma erialade pärast peab lõhutama. (S e g a n e w a h e l h ü ü e k e s k e l t.) No jah, ma olen kuulnud küll seda ajakirjanduses kõneldawat, et kaitsepolitsei tulewat wiia sõjaministeeriumi alla. (J. Uibopuu, rhws.: Seal ongi sarnane orgaan olemas.) See on ainult sõjawäe jaoks, see ei puutu mitte siia, see on hoopis ise peatükk. Nõnda, et seda meie ei julgeks mitte oletada, et meie sõjawäepolitsei, hoolimata tema sisemisest spetsialiseerumisest, peaksime nüüd laiali paiskama, waid just wastuoksa, —

ühine tegewuspoliitika nõuab, et nemad peawad ühe tsentrumi külge olema koondatud.

Teine punkt — alluwus prokuratuurile jo kohtu-uurijatele. Teatawasti politsei esineb praegu kahe ülemuse alluwuses: ühest küljest on ta alluw oma otsekohele ülemusele, ütleme siseministeeriumis — siseministrile, kohtuministeeriumis — kohtuministrile. Aga peale selle politsei allub weel eeluurimise ja juurdlemise ülesannete täitmisel weel prokuratuurile ja kohtu-uurijatele. Kahesugune alluwus politsei tegewuses on ilmtingimata tarwilik ja ühtki politsei organisatsiooni ei wii meie läbi, kui meie ühe neist alluwustest kohtu-uurijatele, ja prokuratuurile tahaksime kaotada. See ei ole mõeldaw. Aga see alluwuse punkt prokuratuurile, ühe sõnaga kohtutegelastele, ei kõnele mitte vähematki selle poolt, waid just wastupidi. Meil ollakse arwamisel, et kui mõni osa sellest korraldusest kohtuministeeriumi küljes on, siis sellega kontakt ja alluwus kohtutegelastega oleks lähem, kui niisugusel korral, kui tema siseministeeriumi juures oleks. Wõiks oletada, et see wäide kuigi kaaluw ei ole, milleks tooksin ka wastawad tõendused. Kohtutegelastega tuleb kõigerohkem tegemist teha kaitsepolitseil ja kriminaalpolitseil. Wälispolitseil aga ainult neil kordadel, kui tema tegewus on kriminaal-kohtupidamise korra seaduse põhjal. Kui meie waatame praegust kriminaalpolitsei korraldust, siis me näeme, et kuritegewuse wastu wõitlemiseks on kohtuministeeriumi ametkonnas loodud kriminaalpolitsei. Kriminaalpolitsei korralduse § 2 kõneleb selle kohta: „Kriminaalpolitsei on kuritegude jälgimise ja juurdluse alal prokuratuuri ja kohtuwõimude käsutada.“ Edasi, § 9-st loeme: „Kriminaalpolitsei kohuseks on prokuratuuri ja kohtuwõimude ülesandel, ametasutuste ning eraisikute ülesandmiste põhjal, kui ka oma algatusel, kuritegewuse jälgimist alustada ja juurdlusi toimetada. Sellejuures on kriminaalpolitseil kõik need õigused ja kohustused, mis makswate seaduste järele on politseiasutustel kuritegewuse jälgimise ja juurdlemise alal.“ Siit meie leiame, et hoolimata kõigest sellest, et see asutus on kohtuministeeriumi ametkonnas, pidi seaduses tähendatama, et tema on prokuratuuri ja kohtuwõimude käsutada ja et tema kohuseks on kuritegewuse jälgimist alustada ja juurdlemist toime-

tada. Teisiti ei olekski mõeldaw olnud, seda pidi eriti seaduses tähendatama.

Kui meie läheme kaitsepolitsei korraldus juurde, siis näeme, et kaitsepolitsei kuulub siseministeeriumi wõimkonda. Selle üle loeme kaitsepolitsei korralduses § 1: „Poliitilise kuritegewuse wastu wõitlemiseks asutatakse siseministeeriumi ametkonnas kaitsepolitsei.“ Edasi — § 9: „Kaitsepolitsei kohuseks on, prokuratuuri ja kohtuwõimude ülesandel, ametiasutuste ning eraisikute ülesandmiste põhjal ja oma algatusel poliitilise kuritegewuse jälgimist alustada ja juurdlemist toimetada, jne.“ See on sama paragrahw, mis on kriminaalpolitsei korralduses ette nähtud, see on — prokuratuuri ja kohtuwõimude korraldusel kuritegewusi jälgida. Kui meie nüüd küsime, missuguses wahekorras kohtutegelastega on kaitsepolitsei ja kriminaalpolitsei. Ma wõiksin oma isiklikust praktikast siia juurde tähendada, et mingisugust wahet ei ole. Wõiksin weel rohkem juurde lisada: kaitsepolitsei on kohtutegelaste käsutuses palju rohkem, kui minu, sest mina annan sellel alal wäga wähe juhtnööre ja teisiti see ollagi ei saa, kuna tema on kohtutegelaste ja kohtuwõimude kontrolli all, mispärast ka täiesti loomulik, et tema on täies ulatuses selle käsutada. Nii wõib öelda, et kriminaal- ja kaitsepolitsei organisatsioonidel mingisugust wahet ei ole. Ka tegelik elu näitab, et wahesid seal ei ole. Kui meie nüüd läheme wälispolitsei organisatsiooni juurde, siis ma ütlen, et wahet on seal ainult niisugune, et üks on majanduslikult ühe all ja teine on majanduslikult teise all. (K. Kornel, rhw.: Aga töö wahel!) Mis töö wahet? Kuritegude wastu wõitlemine, see on see töö wahet. (K. Kornel, rhw.: See on siis see spetsialiseerumine?) Mis Teie sellega tahate? Mina küsiksin, mispoolest on kriminaalpolitsei rohkem kohtuwõimu all, kui wälispolitsei. Ma küsiksin, missuguse seaduse põhjal. Ma ütlen, ühed seadused on kõigile. Nüüd läheksime wälispolitsei juurde. Tema otsekohele ülesanded kuritegewuse jälgimise, juurdlemise ja kõigil nendel aladel leiame meie kriminaal-kohtupidamise korras, mis ei tee mingisugust wahet politseide wahel. Ei saagi seda teha, sest kõik need politseid täidawad kohtuwõimude käsku ja korraldusi, ning peawad olema nende käsutuses. Nõnda, — meie praegumaksew seaduslik kord ei tee wahet nende

politseide wahel, waid wahe seisab ainult selles, et üks osa majanduslikult kuulub ühe alla ja teine majanduslikult — teise alla. Ühed ametnikud kinnitab kohtuministeerium ja teised ametnikud siseministeerium.

Neljas punkt ütleb, et üks politsei teise järele walwab. Mina pean ütleva, et see on üks huwitawamatest punktidest, millest mina olen kuulnud waidlustel eelarwe-kommissjonis ja ka nii kaudselt tähendatuna. Austatud Riigikogu liikmed, meie peaksime kord sellest ajajärgust juba wälja jõudma, kus meil riigiasutuste järele walwetaolisi asutusi oleks. Iga riigiasutus peab nüüd iseenesest nii kõrgel seisma, et tema wastutusele wõtmine sünnib üldises rewisjoni korras nii, nagu seda meie rewisjoni kord ette näeb. Kõik asjad, nimelt kõik kuritegewused peawad awalikuks tehtama. Edasi, prokuratuuri järelwalwe politsei kaudu peab kõigi kohta ühtlane olema, see tähendab, kui kuskil pool rewisjoni korras, wõi ülemuse teadaandmise, wõi mõnel teisel kujul saadud andmete järele kuritegewusest teada saadakse, siis peab kohapeale minema, et seda ära lõigata. Aga, et meie looksime mingisuguse eriasutuse selle jaoks, et ta ülesandeks peaks olema eriliselt mõne teise asutuse järele walwata salajase luuramise korras, midagi „Tshe-ka“ taolist, niisugust korda meie riigis mina üldse ette ei kujuta. Mina julgen loota, et meil ei oleks tarwis tarwitada sarnast korda, sest kõik niisugused kuritegewuse asjad, kui nemad ilmsiks tulewad, antakse kohtu kätte, aga ei peeta mingisugust „Tshe-ka“ taolist luuret ja igasuguseid põrandaaluseid walwamisi. (O. G u s t a w s o n, i s.: K a s s e e k a i t s e p o l i t s e i k o h t a k a k ä i b ?) See käib ka tema kohta. See ei ole riigiasutuse wääriline ega kohane, sest kui kord on keegi riigiametnik, siis ta wastutab oma ülemuse ees, et ta politseiliselt kahtlane ei ole. Selle ülemuse ülesanne on eestkätt tähtsapanu juhtida selle peale, et ta niisugune ei ole. Aga, kui ta ometi on, siis tuleb see wälja ilma selleta, et peetakse mingisugust „Tshe-ka“ taolist luuret. Sellepärast, kui meil esitatakse sarnased wastuwäited, et meil olewat üks politsei tarwilik selleks, et teise järele luurata, waadake, siis niisuguseid wäiteid mina korraliku asutuste konstruksiooni ja ehituse juures ei wõi wõimalikuks pidada ja mina olen kindel ka selles,

et senniajani on politseid olnud nii „nooblid“ üks teise wastu, et nemad niisugustele teedele mitte ei ole astunud. (See gane wahel hüüe K. Kornel'i, rhw. poolt.) Seda wäidet on waga palju ette toodud. Mina ütlen, kui meie niisugust tendentsi weel edasi arendame, siis jõuame meie wiimaks nii kaugele, et meie õhkkonna muudaksime nii paksuks, et enam ühtegi inimest ei julgeks usaldada ja niisuguse õhkkonnaga tuleb wõidelda igalpool, aga mitte teda kaswatada. Niisuguse kaswatuse tagajärg wõib olla, et kaks kõigeparemat sõpra, kes riigiametis on, ei ametikohuste täitmisel, ei ka wäljaspool olles, enam üks teist ei julgeks usaldada. Niikaugele meie ometi minna ei wõi.

Edasi olen mina kuulnud wäiteid, et kohus on meil iseseisew ja sellepärast peab temal ka politsei olema. Peatuksin pisut ka selle wäite juures. Tõesti, kohus on õigusemõistmises iseseisew, kuid sellest ei saa meie weel mingisugust järeldust teha ja oletada, et selle iseseiswa õigusemõistmise jaoks eriline politsei peab olema. Mina pean ütleva, et see hea on, et meil senni kohtu jaoks pole erilist politseid olnud ja teda ei wõi ka minu arwamise järele mitte olla. Kohtu funktsioon on ainult õigusemõistmise funktsioon, aga mitte walitsemise ülesannete täitmine. Kohus peab selleks olema, et walitsuswõim oma agara tegutsemisega ja kuritegewuse wastu wõitlemisega ei saaks kodanikkudele liiga teha, kohus peab erapooletuna seal wahel seisma, aga, kui kohus omalt poolt hakkab ka funktsioneerima weel politsei kaudu, see tähendab, kui tema oma peale wõtab walitsemise ülesanded, siis wiib see kohtuwõimu liialdusse ja niisugust teed meie wõimude korraliku jaotuse juures lubada ega wõimaldada kuidagi ei wõi. Kohus peab olema ilma politseita, tema on erapooletu asutus ja walitsus oma ülesannetega ning kodanikud oma pealekaebamistega annawad temale töö kätte ja tema seisab erapooletuna seal wahel. Ka meie sennise korra järele ei ole kohtul politseid ja seda ei wõi temal ka olla, sest see politsei, mis praegu kohtuministeeriumi all on, ei ole mitte kohtu politsei. Kohtul on ainult üks politsei ja see on kohtu pristawid, kes tema otsuseid täide saadawad.

Edasi kuulsime meie weel eile kuuenda wäite, et kriminaalpolitsei töötaktika ole-

wat salajane ja sellepärast pidawat tema just eraldi teise ministeeriumi waldkonnas olema. Meie teame, et poliitilise politsei ülesanded on weel salajasemad, aga poliitiline politsei on teise ministeeriumi waldkonnas, nii et iseenesest see wäide midagi poolt ega wastu ei kõnele ja sellepärast jätaksime selle wäite täiesti ära. (K. Kornel, rhw.: Teie suus on see wäide täiesti ümberpööratud!) Mina wõiksin öelda, et ka selles salajuse ja awalikkuse asjas peawad oma kindlad piirid olema. Mina kõnelesin esiti sellest, et meie wõitlema peaksime hakkama selle wastu, et meil mitte salaluurega õhkkonda väga paksuks ei tehtaks, ma ütlesin ka teiselt poolt, et meie peaksime wõitlema ka selle wastu, et meie awalikku arwamisse ei satuks kõike seda, mis nii väga alles tooresmaterjaal on. Ma pean ütleva, et kõik riigiasutused ei ole sellest põhimõttest kinni pidanud ja meie teame palju juhtumisi, kus tooresmaterjaal satub mingisuguse asutuse kätte ja juba homme ilmub tema ajakirjanduses ja ülehommega wõiwad need asjad juba hoopis teistsugused olla, kui nad siis olid, kui neid esitati. Edasi kuuleme meie, et eraldamise poolt kõneleb eeluurimise korra organiseerimine. Ma ei tahaks selle wastu waielda, et eeluurimise kord nõuab lihtsust. Praegune kord on sedawõrd raske, et ta käib mitmet järku, tal on politsei-juurdused, siis kohtu-uurija teeb seda uuesti üle, nii et see on kaunis raske kord. Kuid iseenesest meie eeluurimise süsteemide reformeerimine ei otsusta seda weel mitte, kas politseid peaksid ühise direktsiooni all olema wõi mitte. Mikspärast see üldse sellega ühte on seotud? Kui meie eeluurimise korda lihtsustada tahaksime, mille poolt wõime ka kõik olla, kui tahetakse politseiaparaati tõmmata sellesse eeluurimise korda, siis on täiesti üks kõik sellejuures, misuguse direktsiooni all see politsei oleks. Wõtame näiteks Soome politsei eeluurimise korra. See on wananenud kord. Meie teame, et Soomes lähewad asjad politseiraaportite põhjal kohtumõistmisele. Ma ütlesin, politseid ei ole seal mitte ühise direktsiooni alt wälja wiidud. See iseenesest ei kõnele mitte midagi. See kõneleb küll sellest, et meie politseiaparaat peab wälja õpetatama, tema jõud peawad olema väga kõrge kwalifikatsiooniga. Aga seda kõrget kwalifikatsiooni ei saa meie siis kätte, kui politsei

ei ole ühise korra järele õpetatud. Seda ei saa mitte nõnda kätte, et meie oma politsei pillame laiali igalepoole ja politseikoolist ja politseikursustelt neid kõiki läbi ei lase. Waadake, see ei ole politsei ühendamise ega eraldamise küsimus, see on politsei õpetamise küsimus.

Lõppude lõpuks näib minude kõige suuremana neist üheksas, wiimane, see on prestiihi küsimus, ametnikkude küsimus. Minul on see mulje, see on kõigest kõigesuurem küsimus. Sellejuures wõiks öelda — politseid praegusel korral ei nõua mitte ükski kohtutegelased, waid seda nõuawad ka arstid. Arstid kõnelewad, et neil peab ka oma politsei olema, et muidu nemad ei saa tegutseda. Edasi politseid nõuawad endale ka omawalitsused. Tõesti, meie wõiksime ju selle modernismi wastu wõtta, et me anneme ka omawalitsustele politsei. Ma pean ütleva, et selle korra juures meie oma miljonilise rahwaarwuga ei kujunda politseiaparaati mitte loogiliselt, mitte praktiliselt ei kujunda seda wälja. Suurelt osalt on see prestiihi küsimus. Väga suurelt on see küsimus ametnikkude küsimus. Mulle näib, see on kõigetähtsam kõigest nendest ettetoõdud wäidetest ja ma pean ütleva, ka kõigeraskem, sest just sellepärast mina ei soowitaks, ei saaks soowitada lugupeetud Riigikogu liigetele politsei ühendamise asja läbi wiia aasta keskpaigas, waid siin peaks aega antama eelarwe aasta jooksul asja kujundada. (M. Juhkam, tões.: Siis on ta maha maetud jälle.) Meie ei wõiks ametnikkudega nii ümber käia, et eelarwe aasta jooksul ühed nendest lahti saawad, mõned head jõud ilma kohata peawad jääma, waid ametnikkude tööjõudu tuleb kokku hoida ja nendest tuleb lugu pidada. Sellepärast iga kokkuhoidmise ja reformi operatsioon, mida riik tahab ette wõtta, ei peaks ette wõtama ilma teatawa ettewalmistusega, et mitte lõigata terawalt ametnikkude seisukorda, mis meile iseenesest väga tähtis küsimus on. Niipea, kui meie sarnaselt talitame, langeb meie ametnikkude meeleolu ja neile tundub, et kõigehalwem peremees on just riik. See oleks aga meie riigikorrale suureks miinuseks, aga mitte plussiks. See peaks just wastuoksa olema, nii et riigiametnik peaks tundma, et tema teenib üht tõsist peremeest, kes temaga mitte kahe nädala tagant arweid ei aja, waid kes aastalepinguid peab. (S e g a n e w a h e l h ü ü e p a h e m a l t

poolt.) Ja, see käib kõigi kohta, sellepärast oligi walitsus sunnitud esinema eelnõuga, et koosseisude vähendamise puhul kolme kuu palk ette maksetakse. Mis senni meil sündis, et lahti lasti kahe-nädalase ülesütlemisega, ei ole küll õige. Ma ütlen, korralik peremees oma teenijatega nii ei talita ja sellepärast esitaski walitsus wastawa eelnõu. (L. Johanson, sd.: See nõudmine läks Riigikogust välja.) Ei, wabandage, see tuli walitsusest. Nõnda siis, kõigeraskem küsimus on õieti ametnikkude küsimus, kuid ka sellest tuleb üle saada. Peale nende üksikute wastuwäidete puudutamise, mis kõnelewad eraldamise poolt, peaksime puudutama ka wäiteid, mis räägiwad ühendamise poolt, see on — politseide ühendamise poolt. Nende juures peataksin ma õige lühidalt. Esimene: et riigiasutuste funktsioonide ja riigiasutuste eneste jaotus peaks olema oma ülesannetele wastawalt loogiline ja praktiline. Muidugi, eeskuju selle kohta wõtame suuremalt osalt teistelt riikidelt, kuid paiguti wõib olla, peame meie ise seda pisut ümber kujundama. Meie praegune politsei organisatsioon ei wasta aga sellele nõudele, sellepärast, et meie oleme ülesannete poolt ühte liiki kuuluwa aparadi wiinud kolme peawalitsuse alla ja selletõttu sunnitud määrama kolm iseseiswat politseiülemat, mis meie olukorras tõesti asjade keeruliseks tegemine on. Teine oleks, kulude kokkuhoidmine. Kulude kokkuhoidmise asjus awaldati kahtlust, kas see sündida wõiks. Muidugi, arusaadawalt ei wõi ma praegusel korral esitada teile üksikasjalist kawa kokkuhoidmise kohta, küll wõiksin aga awaldada oma isiklikka muljeid ja kogemusi, mis arwesse wõiks wõtta, kui sellekohase kawa kokkuseadmine tuleb. Ma nimetaksin neid summasid, millest eile härra Kornel kõneles ja millest ka ajakirjanduses kõneldud. Need summad ei näi mitte uisapäisa wõetud olewat. Kui meie politseiasutuse, kui kulutawa asutuse kokkuhoidmise juures kõnelda tahetakse, siis wõidakse seda teha ainult sel teel, et seda asutust lihtsustatakse. Kui aga see aparaat niisuguseks jääb, nagu ta on, siis ei wõi meil kulude kokkuhoidmisest juttugi olla. Kui iga eriala jaoks oma ise peawalitsus on ja kui ühe politsei eriala teise politsei eriala ei wõiks teostada, siis jõuaksime politseide korraldamises nii kaugele, et meie

iga eriala peaksime suuremaks wiima. Ja niisugune tendents meil tõesti oligi. Näiteks, kui wõtta kriminaal-ala, siis siin on awaldatud seda tendentsi, et meie kriminaal kuritegewuse wastu wõitlemiseks peame kriminaalpolitsei aparadi üle kogu riigi laiali tõmbama ja sellega looma paralleel-aparaadi wälispolitsei aparadiga. (K. Kornel, rhw.: Ümberpöördult, see on kokkutõmbamine.) Lubage, see ei alanud wäga ammu, mina wõin ka sellest kõnelda, kuidas see õieti oli. Kui meie wõtame kaitsepolitsei osa ja ütleme, et wälispolitsei poliitiliste kuritegewuste wastu wõitlemisega ei tohiks tegemist teha, siis meie peaksime kaitsepolitsei aparadi üle riigi laiali pillama ja niisugusel arwul, mida meie riigil ülearune oleks ülewal pidada. Aga kõige selle juures pean ütleva ja rõõmustama, et meie oleme juba teisele alusele nihkunud. Nüüd aga, kui meie need kaks eriala koomale tõmbame, ja kui wälispolitsei käest tahaksime kriminaalpolitsei ülesanded ära wõtta ja öelda, et kaitsepolitsei kriminaal ülesanded mitte ei täida, siis jääks meil kriminaal kuritegewuste wastu wõitlemise ala wõrdlemisi nõrgaks. Aga seda ei wõi meie teha, waid meie peame weel rohkem, meie peame wälispolitsei käest ära wõtma niisugused ülesanded, mis mitte puhtpolitseilised ei ole ja selle asemel õpetama wälispolitseid tegutsema rohkem kriminaal-alal. (Wahelhüüe J. Tõnisson'i, rhw. poolt.) Lubage, ma tulen weel selle juurde ka, mis teid pisut kahtlema paneb. Wälispolitsei aparaat iseenesest peab olema kui abiaparaat politsei spetsiaal-aladele, aga see ei tähenda weel mitte, et need alad peaksid wiidama administratiivselt ja majanduslikult ei tea kuhu, waid need alad peaksid olema ühel politsei poliitilisel juhtimisel ja need spetsiaal-alad, mis wälispolitsei külge kuuluwad, need peawad wälispolitsei aparadi kujundama ka niikaugele, et meil kriminaal kuritegewuse wastu wõitlemine ka kohapeal inimestele lähedal oleks. Mina küsiksin, kes praegu wõitleb kuritegewuse wastu waldades? — see on raiooniülem ja ainult kui midagi suuremat on juhtunud, siis sõidab kriminaalpolitseiülem välja. Ja nüüd, kui meie kohalikku raiooniülemat kriminaal- ja poliitilisel alal rohkem välja ei õpeta, siis meie peaksime politseiaparaadi suurendama. Seda meie ei wõi aga teha. Järelikult tuleb

wõtta niisugune süsteem, kus ka välispolitseil võimalus oleks politsei erialadele suuremaks abijõuks olla. Nii et kui meie tahaksime kõnelda politseiaparaadi lihtsustamisest ja kulude kokkuhoidmisest, siis on see võimalik ainult niisugusel korral, kui seda aparraati juhib ühine direktioon. Edasi kõneleks ühendamise poolt ühtlasi politseipoliitika juhtimine. Mina ei tahaks selle juures kõnelda sellest, mis harilikult mõeldakse politseipoliitika all, vaid mina tahaksin kõnelda sellest, et politsei oma ühaltähendatud kolme ülesande täitmiseks peaks olema õigusliku riigikorra nõuetekohaselt välja kujundatud kõigepeenemaks aparraadiks, ja et teda niisuguseks teha, selleks peab teda õpetama ühtlaste mõõdupuude ning sihtjoonte järele ja selleks on vaja ühist ja kindlat poliitikat ning ühiseid õpetamisabinõusid. Aga kui meie oma politsei pillume osa siia, teise sinna, kolmanda ei tea kuhu, siis kaob ka politseipoliitika ja tema tarwilikkus heas mõttes. Neljandaks kõneleks selle poolt paremate juhtivate jõudude walik ja koondus politseisse. Tahes wõi tahtmata peame oma politsei juhtiwaid jõude, niihästi haridusliku tsensususe, kui ka palgaolude poolest tõstma. Meie praegune politsei oma palgaolude poolest ei saa wastata kõrgetele politsei ülesannetele ning nõuetele. Kui politseiametniku palk on 6.200, 7.700 marka kuus, ja neist Tallinnas kõrgemad politseiametnikud saawad 10.800 marka kuus, siis ei leia meie kõrgematele politseikohtadele tegelasi, kes kõigile kiusatustele, mis politseiteenistus ilmsiks toob, suudaksid wastu seista. Sellepärast peaksime käima sama nõude järele, mis Inglismaal läbi löönud on, et politseinikude palgad teatud kõrgusel oleksid, et neid wäärilisse seisukorda panna, et nad suudaksid elu kiusatustele wastu panna, mis politseile pahatihti lähedal on. Politseiteenistuse ala on sellepoolest suur, et seal tuleb wäga palju keelata ja käskida; see on ainus riigiasutus, kes kõige rohkem keelab ja käsib. Heade jõudude politseisse toomine ja nende palkade tõstmine on võimalik ainult sel teel, kui meie oma politseiaparaadi teeme wähemaks ja ühtlasi tõstame palku. Selle juures peame juhtiwateks jõududeks maa-konnalinnadesse paigutama kõrgema haridusega isikud, kes wõiksid politseipoliitikat teha ja wabaduse nõuete koha-

selt tegutseda. Just niisuguseid mehi on meil waja.

Wiiendaks kõneleks selle poolt ühise direktiooni all olemine, kusjuures erinevate politsei spetsiaal-alade järele jääks. Just neid erialasid ühise direktiooni all wõidakse kunni peensusteni wälja arendada ja kõige selle juures on nemad kohtuwõimude ja kohtutegelaste käsutuses. Edasi, on meil arwamisel oldud, et politsei prokuratuuri täielikku käsutusse peaks minema, wähemalt niisugust arwamist on awaldatud. Austatud Riigikogu liikmed! Ma julgeksin ka selle wäite wastu waielda. Prokuratuuri käsutuses peab politsei olema ainult sel erialal, mis prokuratuuri huwitab, ainult juurdlemiste ja jälgimiste aladel. Tahate teie politseid wiia weel kaugemale prokuratuuri käsutusse, siis ei saa meie riigis tasakaalus olekut, ega tasakaalu wõimude wahekorras kätte. Meie teame, et prokuratuur ja kohtu-uurijad, wõtame just eriti kohtu-uurijad, praegu erinewad küll. Näiteks prokuratuur esineb walitsuse ametnikuna, kuid tema esineb erilise walitsuse ametnikuna, rohkem siiski kohtutegelaseks, kui walitsuse ametnikuna; ja kui meie kohtu-uurijad wõtame, siis pole need walitsuse ametnikud, vaid kohtuomad. Kuid ka prokuratuur peab ennast rohkem kohtuametnikuks. Korra eest, julgeoleku ja kuritegewuse wastu wõitlemine, nagu ma juba tähendasin, on aga eestkätt walitsuse ülesanne ja alles teistkätt on tema prokuratuuri ja kohtu-uurijade ülesanne. Kohtu-uurijaid ja prokuratuuri ei wõta meie mitte poliitiliselt selle eest wastutusele, et nad küllaldaselt kindla korra eest kuritegewuse wastu ei wõitle, aga walitsus peab wastutama poliitiliselt ka selle eest, et riigis ei ole kuritegewust, ei ole korrawastast olekut jne. Ja sellepärast, kui meie ka osalise politseiwõimu tahaks anda prokuratuuri ja kohtu-uurijade käsutusse, ilma et selle järele oleks kontrolli, siis mina julgeksin sellejuures küll pisut kahtlust awaldada. Waadake, ükski wõim meie riigis ei tohi niisugusesse seisukorda sattuda, et tema kõrwal mitte paralleel-wõim ei ole. Seda ei tohi olla. Ja pealegi walitsuse ülesannete täitmisel, ei tohi ükski wõim sattuda seisukorda, et tema kõrwal ei oleks wõimu, kes tasakaalu peab. Kui meie aga walitsuse ülesanded annaksime ilma walitsuse järelwalweta ja üldse ilma suurema järelwalweta kohtuametnikkudele, siis

oleks see olema suure wõimu koondamine nende kätte. See ei ole soowitaw ja sellepärast peab politsei olema nii konstrueeritud, et tema alluuses on kahe sugune. Ja huwitusega wõime tähele panna, et ta igal pool on nõnda ehitatud ja just see on demokraatliku riigikorra nõuetele wastaw. Aga seda ei saa meie mitte sellega kätte, kui politsei tema direktsioonis wiime mitmesse alasse, mitte sellega ei saa meie seda kätte, waid seda saame meie ainult siis kätte, kui politsei on kahe alluuses. Ja nii, olles ühest küljest prokuratuuri ja kohtu-uurijate alluuses, peab tema teisest küljest olema walitsuse alluuses, sest politsei on nii tähtis aparaat iseenesest, et walitsusel tema kohta peab olema sõna öelda. Pealegi wastutab walitsus täies ulatuses tema eest poliitiliselt. Kui mina sellest kõnelen, siis on minul oma sennisest praktikast ka mõnesugused kogemused järele jäänud ja need kogemused wiiksid küll hoiatamisele, et meie ei wõi niisugust wõimu, kui seda politsei on, koondada ühe kätte selle nõnda, et teisel seal midagi öelda ei oleks.

On huwitaw weel ühte wäidet jälgida, mille juures mõne sõnaga peatuksin. Meil oli öeldud, et prokuratuuri walwe politseide järele peaks kõwa olema. Mina pooldan täies ulatuses sedasama. Politseiülema walwe wõib küll kõwa olla politsei järele, aga prokuratuuri järele walwe peab weel kõwem olema. Ja jälle praksisest wõin öelda, et prokuratuuri kõwa järele walwe on alati häid tagajärgi annud. Iga õige politseiülemus töötab prokuratuuriga käsikäes, ja niipea, kui politsei osakonna ametnikkude wastu midagi tuleb, astutakse prokuratuuriga ühiselt wastawaid samme. Nii et prokuratuuri järele walwe peab politseide järele kõwa olema ja seda ta ka on. Aga kui meie ühe politsei anname, wõi tahame wähe-malt anda, — sest praegu ta seda ei ole — on ainult kaudselt, — täiesti prokuratuuri käsutada, siis kaob selle politsei järele prokuratuuri järele walwe ära. Seda julgen mina oletada just wastuoksa sellele, mis härra Kornel oletas. Sest prokuratuur, olles selle politsei otsekohene ülemus, ei ole mitte eeskätt huwitatud kindlast järele walwest, nagu nende politseide wastu, kes temale mitte ei allu. Ja mina tahaksin just seda seisukorda selles küsimuses kätte saada, et kõik politseid oleksid sama kindlalt prokuratuuri

järele walwe all, nagu seda sennini ainult mõned politseid on olnud. Ja sellepärast peaksid kõik politseid ühesuguses seisukorras olema, et prokuratuuril wõimalik oleks kindlalt nende üle järele walwet pidada. Iga asutus, kes kindlasti prokuratuuri järele walwe all peab olema, peab prokuratuurist teatud kaugusel seisma. (K. Kornel, rhw.: Liiga kaugemale ei saa wiia.) Ei, ei, kogu politsei on praegu prokuratuuri järele walwe all, ja sellel on omad head tagajärjed. Ja just seda peame kätte saama, et prokuratuuril wõimalus on järele walwata, aga mitte, et prokuratuur temaga lähemas ühenduses oleks. Lõpuks jääks mul weel mõne lausega konstruktsiooni juures peatuda. See ei oleks mitte minu ülesanne, sest see peab juba walitsuse kawades olema. Walitsusel wäga raske nende kawade kokkuseadmine mitte ei ole, sest sellekohased kawad on meil olemas, nagu mul wõimalus oli täna juba seletada. Nende kawade kohta wõiksin öelda, et see on ükskõik, kas wiia politseid kohtuministeeriumi alla, wõi jätta siseministeeriumi alla. Muidugi, siis tuleb kohtuministeeriumil pisut rohkem töötada, nii nagu Daanis, wõi nagu ka Šweitsis ja Belgias. Aga ega see midagi ei tähenda. Wiime kõik politseid kohtuministeeriumi alla. Aga kui seda ei taheta, siis muidugi tuleb mõne teise ministeeriumi alla wiia. Kogu meie politsei wõiks kuuluda ühise direktsiooni alla, kuid selles direktsioonis eneses erialaliste jõudude kaudu sünnib erinemiseks wäljaõpetamine kohtade peal. Ühendust ei saa mitte nii ette kujutada, et kõik wisatakse ühte. Nii ei kujuta meie enesele seda mitte ette. Eraldused peawad jääma. Kuid see aparaat peab majanduslikult ja administratiivselt üks olema, aga erialalised jõud wastawalt oma eriuülesannetele peawad ka kohtadel olema. Kuid ilm wõimatu ei ole mitte, wõib olla isegi wõrdlemisi soowitaw, kriminaalpolitsei ja kaitsepolitsei funktsioonide kokku tõmbamine. Mina ei tahaks mitte öelda, et see lähema aja, käesolewa, wõi tulewa aasta ülesanne on. Poliitilist politseid Eesti riigil ei tule kaua pidada, kuid poliitilise kuritegewuse jälgimine tuleb ikkagi politsei ülesannete hulka wõtta. Pean ütleva, — näiteks Berliin ei tunne poliitilist politseid, kuid ta on olemas ja on kriminaalpolitsei osana, kuid sellekohaselt ettewalmistatud. Nii wõib seda

konstruktsiooni mitmet wiisi teha, kuidas aga tahame ja sellejuures ei ole tarwis just nende juhtiwate jõudude pildumist igale poole.

Kokkuwõttes julgeksin esineda ettepanekuga: emb-kumb, kas eelarwet pikendada kunnj 1. augustini käesolewal aastal, wõi eelarwe wastu wõtta kogu käesolewa aasta kohta, kusjuures uuel walitsusel siis aega jätkub politsei-konstruktsiooni uuesti ümber luua.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Jaakson'i poolt on tehtud järgmine kirjalik ettepanek: „Kohtuministeriumi eelarwe anda tagasi eelarwe-komisjoni selleks, et uuesti läbi waadata peatükk V — kriminaalpolitsei peawalitsus — kulude 12 kuu peale määramise otstarbel.“

Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7 õhtul.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 7.15 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb päewakorras edasi.

O. Gustawson (is.): Ma ei kawate kõneleda politseiaparaadi ühtlustamise küsimusest, mille üle eilsel ja tänasel koosolekul ägedalt on waieldud poolt ja wastu. Ma piirduksin waid mõne katkendliku märkusega kohtuministeriumi kui sarnase kohta üldse.

Põhiseaduse § 68 järele „teostawad õigusemõistmist Eestis oma tegewuses rippumatud kohtud.“ Selle paragrahwi mõte on ilmne: ta tahab garanteerida, et õigusemõistmine sünniks erapooletult ega oleks rippuw kõrwalistest mõjudest. Oleks wiljatu hakata teoretiseerima küsimuse üle, kuiwõrd on wõimalik kohtu absoluutne rippumatus üldse — ühiskonnas, kus walitsewad klassiwastolud. Ma ei mõtle seda teha. Küll aga tahaksin ma mööda minnes riiwata neid praktilisi konsekwentse, mida meil tõmmatakse kohtu rippumatuse printsiipest wälja minnes. Mulle näib, et meil teatud määral liialdama on hakatud sellega, et kohtu rippumatuse momenti igal tingimusel ja iga hinna eest kaitstakse.

Ma toon waid ühe näite — Riigikogu enda wahekord kohtuga. I ja II Riigiko-

gus on olnud enam kui üks juhtumine, kus on loetud kohtule haawawaks katset, küsimust teoreetiliselt analüüserida suunas: kohtu absoluutne rippumatus on tõestamata wäide. Samuti katsuti ja katsutakse minu arwamise järele liig karmi kaitse alla wõtta oletus kohtute eksimatusest. Riigikogus, nii I kui II, püsis ju pikemat aega arwamine, et igasugune segamine kohtuministeriumi tegewusse arupärimiste kaudu on kurjus, mille wastu tuleb wõidelda. Alles läinud sügisel tõmbas kodukorra komisjon küsimuses kindla wahe, mis siin wõib ja mis siin mitte ei wõi. Kodukorra komisjoni seletus Riigikogu kodukorra § 88 juurde lausub: „Arupärimisi ei wõi esitada kohtute tegewuse kohta, küll aga kohtuministri kui kindral-prokurööri wõimkonda kuuluwate küsimuste kohta.“

Meie rühm oli esimene, kes seda seletust kasutades esitas arupärimise prokuratuuri korralduse kohta Lääne maakonna esimehe Saar'e wastu tõstetud süüdistuse lõpetamise asjus. Selle arupärimise tulemus tõendas, et arupärimisõigus seesugusel piiratud kujulgi on mitte kahjuks, waid kasuks asjale endale. Tolleaegne ja ka praegune kohtuminister härra Gabriel pidi oma wastuses meie arupärimise peale Riigikogu kõnetoolilt awalikult tõendama, et ta ei saa prokuratuuri põhjendust asja lõpetamiseks lugeda küllalt kaaluwaks ja et ta sellepärast on teinud korralduse asja uuesti algatada. Ajalehed mõistatasid tolkorral üksteise wõidu, et mis küll wõis olla põhjuseks, et meie rühm kohtuministri seletuse luges rahuldawaks. Otsiti küll poliitilisi, küll muid motiwe. Aga ükski neist ei tabanud, et kastikene oli lihtsalt awataw. Oma arupärimisega olime saawutanud selle, mida tahtsime — asja uuesti algatamise. Rohkem ei olnud meil sel korral tarwiski.

Selle üksikasja juurest aga tuleme paratamatult küsimuse põhimõttelise külje juurde. Konstateeritud tõsiasi kinnitab: prokuratuur wõib olla ekslik. Ja kui see ühelt poolt nõnda on, teiselt poolt aga tulakse ja tõsiasjade kiuste kangekaelselt kinnitatakse, nagu seda eriti põllumeeste rühm härrade Holberg'ite suu läbi armastab wahele hüüda: ka prokuratuuri, kui kohtu eelinstantsi tegewusse ei tohi Riigikogu segada? mis on siis selle tagajärg? Minu arwates see, et soomus-tussoodustus wõib muutuda miinuseks prokuratuurile endale. Sest sellega kan-

takse küsimus hädaohtlikule pinnale, kus puutumatus võib saada kilbiks, mille taha varjatakse see, mis väärrib awaliku hukkamõistmise. Sel wiisil võib ju patust teha wooruse, aga see hädawoorus ei tõsta, waid langetab asutuse autoriteeti.

Üldse on ju ilmne: teatud instituudi isoleeriw soomustamine, pühaks paigaks tunnustamine võib anda kahesuguseid tulemusi: see instituut võib, kui selleks objektiivseid tingimusi olemas, oma eesõiguse tundest kantud kategoorilise imperatiivi tagatõukel tõesti areneda asutuseks, millel suured woorused ja waid wäikesed patud. Aga samuti on wõimalik see, et see instituut arenedes oma eesõiguse armust negatiivses suunas, oma püha maad hakkab wäetama ebawoorusliku sõnnikuga, mis halwasti haiseb, mille haisu aga kodanik awalikult wõtma peab, kui lille lõhna. (Segane wahel hüüe J. Holberg'i põl. poolt.) Rääkige selgemini, muidu ei saa ma wastata.

Antud puhul maksab see prokuratuuri kohta. Teatud piiramistega võib aga samuti konstateerida seda, et liig suur igal tingimusel pühakspidamine kohtule hädaohtlikuks võib muutuda. Ma usun, sellele ei waidle keegi wastu: ka kohus võib eksida. Selle tõestamiseks on meil terve rida protsesse mujalt mailt. Ja et kohut wõidakse alandada pimedaks tööriistaks wõimukandjate käes, seda näitab teatud Wene ajajärk, mida tuntakse „Shtsheglowitowshtshina“ nime all. Minu arusaamise järele tahab põhiseaduse § 68 kaitsta meie kohut peale muu ka meie „Shtsheglowitowite“ wastu. Ja et sellel oma mõte sees, seda näitab muuseas küsimus Inglis-Balti tehaste kohta, kus meilgi omal ajal Toompeal katsuti kohut informeerida. Samuti võib tulla juhtumisi, kus parlamendi enamusrühmad katuswad kohut sihilikult teha oma tööriistaks. Aga neist wõimalustest wälja minnes üles seada kategooriline nõue: parlament loobugu üldse õigusest kohut arwustada, on liig julge. Minu arusaamise järele võib seda wäita waid mõni noor jurist, kelle ülikoolis käimist tõendawad rohkem ta kulutatud püksid, kui tühi pea.

Oletame, et ühe maa kohus on endaga lõpulikult maha käinud ja et juba warb-lased katustelt siristawad korrupsioonist ja erapoolikusest kohtuasutustes. Selle maa parlament teeks kuritöö, kui ta eel-

arwe arutamisel tulipunkti ei koondaks üldise rahulolematuse ega annaks häda-signaali. Kui ta seda ei tee, siis ei wääri ta parlamendi nime. Ta peab seda tegema, kui ta tahab olla tõsine parlament. Krediidid on parlamendi lubada ning neist ei saa kohuski olla rippumatu.

Niipalju üld-lähtekohtadest. Edasi teeksin ma paar üksikasjalist märkust meie kohtute kohta. Riigikogu liige härra Linnamägi seadis üles oma eilsel esinemisel kohtu kohta kolm põhinõuet: kohus olgu õige, õiglane ja kiire. See on peaaegu seesama, mis omaaegne Wene: „Суд правый, скорый, милостивый и равный для всех“. Härra Linnamägi leidis, et õigluse mõttes meie kohtule midagi ette heita ei saawat. Üldine arwamine meie kohtust olla hea. Ma ei waidle sellele wastu. Kui ma seda teeksingi, siis oleks see samuti subjektiivne hinnang, nagu härra Linnamägi omagi. Ma aga konstateerin tõsiasi, et kodanikkude keskel kuulduwad arwamised, et meie kohtukorraldus nii mõneski asjas soowida jätab. Ma tuleksin nende põhjuste juurde, mis lubawad sarnaseid oletusi teha ja neid tõenäolikuina wõtta.

On üldtunnustatud tõsiasi: meie kohtunikkude personaal, eriti alama-astme instantsis jätab mõndagi soowida. On ametis terve rida rahukohtunikka, kelle puudub juriidiline haridus ja kelle praktiline wilumuski ei ole Jumal teab kui hiilgaw. Need on endised kohtusekretärid, wallasekretärid ja teised. Nad on waliitud eluksajaks ja tänapäewa põlw peab nendega tahes-tahtmata leppima. Et aga kohtute asjaajamine selle all kannatab, on minu arusaamise järele täiesti selge. Peale selle on aga teada, et mitmed sarnastest kohtunikkudest ja ka teistest õige omapäraselt õigusemõistmist toimetawad.

Ma ei tea, kas see lugupidamist kohtu wastu tõstab, kui näiteks, Paides omal ajal kohtuistungite kohta muigawalt tähendati: seal on lõpmata lõbus olla. Ja sellest „lõbususest“ käib kohapeal ringi terve rida anekdoote. Need woiwad ju olla liialdatud, aga pind pidi ometi olema, et nad tekkida wõisid. Ja sarnane pind ei tõsta ometi lugupidamist kohtu wastu.

Lisaks weel üks wäikene wahejuhtumine seltsimees Jonas'e hiljutisest protsessist. Riigikogu liige Jonas oli tõstnud süüdistuse ühe kodaniku wastu, kes ühel

II Riigikogu walimiste eel peetud kihutuskoosolekul korda oli rikkunud. See süütegu pidi loomulikult käima Riigikogu walimise, rahwahääletamise ja rahwaalgatamise õiguse seaduse § 95 alla, mis näeb ette karistuse wangistusega ühes hääleõiguse kaotamisega kolme aasta jooksul. Jõgewa rahukohtunik aga, kes seda asja arutas, jättis nimetatud seaduse tähele panemata ja trahwis süüdlast rahukohtu nuhtlusseaduse § 39 põhjal — 1000 margalise trahwiga. Selle juures ei olnud temal isegi oma seaduseraamatut ja ta pidi selle kaebealuselt otsusetegemiseks laenama. Otsustage nüüd ise, kuidas sarnane läbi häda toimetatud kohtumõistmine kodanikkude peale mõjub. Ma ei tea mitte, kas sarnane käsikaudu kobamine suudab kohtu autoriteeti tõsta, wõi aitab ta seda ainult alandada. Olen walmis rohkem oletama wiimast. Siinjuures wõidakse öelda: kaebajal oli edasikaebuse õigus. Ja muidugi on. Aga ma tulen sellegi küsimuse juurde hiljem. Nüüd teeksin ma aga weel ühe märkuse kohtunikku personaali kohta. Ma arwan, et on iseandast mõistetaw nõue: kui kohus peab olema korralik, siis olgu kohtunikud eeskujulikud. Siingi aga kiputakse mõnda kohtunikku kaitsma enam, kui see on kasuks kohtu terwisele. Ma tooksin näiteks „Ühenduses“ nr. 21 15. märtsist käesolewal aastal ilmunud järgmise sõnumi pealkirja all „Muretsetagu selgust“. „Wiljandi-Pärnu rahukogu esimehe härra Seen'i tegewuse kohta liiguwad kohalikus seltskonnas ja kohtutegelaste ringkonnas imelikud kuuldused terve rea ametaliste kuritarwituste kohta tema endisel notariaal-alal ja praeguses krepstijaoskonnas, mille ülem ta nüüd on. Mõne üksiku juhtumise puhul on ka kõrgemad kohtu- ja prokuratuurwõimud juba kohal käinud. Üks sarnane sündmus oli ka neil päewil. Tagajärgedest ei ole weel kuulda, kuid kord tõsiselt wõetult peaksid nad üllatawad olema, sest teatakse kindlasti rääkida umbes mitmesajast sarnasest kaelakohtulise maiguga toimetusest hulga wiimaste aastate jooksul, nagu endise notaariusena weneaegsete notariaallepingute oma käes küll tänapäewani kinnipidamine ilma krepsteerimata, mis näiteks kontragendi surma puhul parandamata järeldusi wõib luua, ning nüüd tagant järele mõnede krepsteerimine jne. (Endine notaarius on praegu krepsti II jaoskonna ülem.)“

Ma pean konstateerima, et kohtuministeerium seda sõnumit ei ole siamaani ümber lükanud. Ja kui sellest wõiks järeldada, et neid tõsiasju ümber lükata ei saa, siis tundub piinlikuna, et kohtuministeerium selle küsimuse lahendamisega liialt wiiwitab. Mulle paistab, et kohtuministeerium sarnase awalikulttõstetud süüdistuse uurimises liig pikaline ja aeglane on. Mulle näib — kohtuministeerium oleks pidanud siin kiiremalt tegutsema, kui lehesawaldatud andmed tõele wastawad. Wiiwitamine siin ei kõnele kohtu kasuks, waid räägib ta kahjuks.

Need defektid, millest ma kõnelesin, tingiwad kohtute tegewuses miinuse, nimelt kohtute liig aeglase asjaajamise. Kõigepealt kannatab selle tagajärjel kohtu asjaajamise kiirus juba I astmes, kus asjade arutamine kaugelt enam aega wõtab, kui normaal tingimustel. Edasi aga tuleb II astme kohtutel, kasseerides wõi ümber otsustades wõrdlemisi suure protsendi halwasti läbitõötatud ja wildakalt otsustatud otsuseid, hulk asjata tööd teha. Ja selle otsekohene tagajärg on — suur hulk otsustamata asju. Härra Linna-mägigi pidi ütleva, et see on suur pahe meie kohtute juures. Ta leidis täie õigusega, et kohtumõistmine wäga palju oma efektist ja mõjust kaotab, kui kriminaal-asjus tehakse otsused 3—4 aastat pärast süüteo kordasaatmist wõi kui suuremadki tsiwiilasjad aastate kaupa järge ootama peawad. Ja mis kõige rängem — eeluurimise all peab kuude ja isegi aastate kaupa kinni istuma suur hulk inimesi, kelle süüteoasjad kohtus otsustamata.

Et pilt siin tõesti kurb, seda näitawad andmed, mis kohtuministeerium oma tegewuse kohta on andnud. Mina kannaksin need ette. Nende andmete põhjal on näha, et 1. jaanuariks 1923 a. oli otsustamata asju Riigikohtus 1359, kohtupalatis 616, rahukogu I astmes — 4888, rahukogu II astmes — 2171, rahukohtutes — 6691, seega kokku 15.725 asja. 1923 a. kestes tuli uusi asju juurde järgmiselt: Riigikohtus 3589, kohtupalatis 1496, rahukogu I astmes — 9816, rahukogu II astmes — 9123, rahukohtutes 90.222, kõik kokku: 114.245. Üldine asjade arw oli 1923 a.: Riigikohtus 4948, kohtupalatis 2112, rahukogu I astmes 13.704, rahukogu II astmes 11.294, kokku 129.971. 1923 a. kestes otsustati asju: Riigikohtus 2468, kohtupalatis 1165, rahukogu I astmes — 9723, rahukogu II astmes —

8780, rahukohtutes 87.785. Kõik kokku: 109.921. Otsustamata asju jäi 1924 a. I. jaanuariks: Riigikohtus 2480, kohtupalatis 947, rahukogu I astmes 4981, rahukogu II astmes — 2514, rahukohtutes 9128, kõik kokku 20.050, see on, terwelt 5325 asja rohkem, kui läinud aasta I. jaanuariks. Sellejuures on Riigikohtus asjade arv päris uskumatult tõusnud. Läinud aasta I. jaanuariks oli Riigikohtus otsustamata asju 1359. Käesolewa aasta I. jaanuariks aga 2480, nii et otsustamata asjade arv on suurenenud 1129 võrra. Kohtupalatis on otsustamata asjade suurenemine wäiksem. Samuti ka rahukogu I ja II astmes. Rahukohtutes on see arv tõusnud 2427 asja võrra. See on pilt, mille me saame lehitse des komisjoni poolt esitatud aruannet. Peale selle selgub, et ka kohtu-uurijatel on jäänud asju lõpetamata, kõik kokku — ma ei hakka kõiki üksikute ringkondade kaupa nimetama — 2035 asja, see on 24,6%.

Edasi tahtsin ma paari sõnaga peatuda kohtu-uurijate, samuti ka kriminaalpolitsei ja kaitsepolitsei ametnikkude töö metoodide juures. Meie rühm on mitmel korral tähendanud, et meie praegu-praktiseeritawate tööwiisidega leppida ei saa. Läinud aastal puudutati seda küsimust eelarwe-komisjonis. On kuuldused käimas, et kriminaalpolitseis, samuti ka kaitsepolitseis, uurimistega kaasas käib rusikaõiguse tarwitamine. Sellele on wastu waieldud kriminaalpolitsei kõrgemate ametnikkude ja siseministeeriumi juhtiwate jõudude poolt. Nad on seletanud, need olla põhjendamatud kuulujutud. Imelikul kombel paistab aga sellel kuulujutul väga wisa põhi all olevat.

Kui liikuda ükskõik kus pool, siis kuuleme päris liht inimestelt, et sellele ja sellele inimesele, kelle asja uurima hakatud, on ähwardades öeldud: praegu ei taha sa tunnistada, aga kui sa kord juba meie käes oled, küll meie siis sind tunnistama paneme. Mina ei tea, millega seda seletada, et esialgu tunnistamast tõrkuwad inimesed pärast tõesti kõik üles tunnistawad. Wõib olla, on siin mõnesugused teised päris süütud meetodid tarwitusel. Ma kardan aga väga, et kõigi salgamiste peale waatamata ei ole suudetud kriminaalpolitseis loobuda meetodist — tunnistusi mitte wälja uurida, waid wälja pressida. Ma rõhutan weel kord, mu kartus

põhjeneb üldiste kuulduste peale, konkreetseid üksikandmeid mul ei ole.

Edasi paistab mulle, et prokuratuur tihtipeale tarwiliku põhjalikkusega kõiki asju ei uuri. Ma juba nimetasin enne Lääne maakonna esimehe Saar'e lugu. Teiselt poolt aga saame mulje, et mõnikord jälle iga hinna eest tööd otsitakse ja selle tagajärjel tehakse tühja tööd. See torkab eriti silma uurimiste juures poliitilisel alal. Olgu toodud paar näidet.

Läinud kewadel, enne Riigikogu walimisi, kui meie walimisnimekiri oli tühistatud Pärnumaal ja Läänemaal, seadsid kokku meie partei liikmed Riigikogu liikme seltsimees Piiskar'iga teatawa protesti Riigikogu juhatusetegevuse wastu. See protest paljundati ja saadeti laiali kohtade peale. Mitmed protestid saadeti kohtade pealt paljude allkirjadega Riigikogu juhatusetele. Riigikogu juhatus leidis selles protestis ühe lause oma kohta haawawa olevat ja andis asja uurimise kohtu-uurija kätte, kelle ülesandel kriminaalpolitsei wõimud asja uurimisele asusid. Juba uurimise alguses seletas seltsimees Piiskar kategooriliselt, et tema protesti on kokku seadnud ja wastutuse täies ulatuses enda peale wõtab ja et teisi ei ole waja sellesse asjasse tõmmata, teisi kodanikka, kelle süü seisab waid selles, et nad oma nime on andnud walmis protesti tekstile. Ma arwan, et sellest oleks pidanud jätkuma küllalt selle peasüüdlase leidmiseks. Kui teatud süüdistust taheti tõsta, siis oleks pidanud selle eelkõige inkrimineerima protesti autorile. Mis aga tehti? Läinud kewadest kunni siiamääni terroriseeritakse selle asja armust terwes reas waldades kodanikka. Selle ilmsüüta ja tühise asja pärast tuuakse näiteks Hiiu-Kõrgessaare wallast inimene Haapsalu, hirmutatakse teda ülekuulamisele 2—3 aastase wangistamisega ja jumal teab millega weel. Samuti kuulatakse Wana-Karistes 20—25 inimest üle, ähwardatakse neid: nüüd olete kuriteo toime pannud, mille eest teid ootab mitmeaastane wangistus. Ühe sõnaga: ülekuulamine с пристрастием. Alles hiljuti tulid meile teated Tahkurannast ja Häädemeestelt, et seal praegugi weel kriminaalpolitsei agendid kohapeal ringi käiwad ja samas asjas pikki ning karedaid juurdõusi toime panewad. Mina vähemalt ei tea mitte, milleks on tarwilik see laiakswenitatud jändamine, see iseennast ja teisi tülitaw tühitsemine

mitte millegi pärast. Siin maksab Wene wanasõna: „Igra ne stoit swetsh.“ Just wastuoksa: selle mõttetu mängu tulemuseks on ühelt poolt sadade inimeste ilmaegne tülitamine ja terroriseerimine, teiselt poolt asjatud sõidukulud ja otstarbetu aja ning tööjõu raiskamine.

Kui teisi uurimistöid samuti toimetatakse, siis peab paratamatult arwama, et politsei töö rohkuse kohta toodud aruanded ja arwud on samuti kokku otsitud selleks waid, et näidata suurt tehtud protokollide arwu, mis aga ometi midagi ei ütle, kui meie meeles peame, et näiteks toodud asjaski arwatawasti terwe koorem protokolle kokku kuhjata on osatud. Mitte arw, waid sisu on tähtis. Kui nii kergel käel ja uisapäisa toimetatakse ja riigi summasid lendu lastakse kõiksuguste täitsa asjatute uurimiste sooritamiseks, siis wõib selle kohta kõike muud öelda, mitte aga seda, et see uurimismetood eeskujulik oleks.

Lisaks tooksin ma weel teise konkreetse näite lähemaist päewist. Meil on peaaegu lõpetatud — wõi weel käsil — hiljuti wõeti lisa juurde — suurem poliitiline aktsioon nõndanimetatud kommunistide wastu. Mul oli juhus juba enne näidada, kuidas prokuratuur ühes siseministriga tarwilikuks on leidnud arreteerida terwe rea inimesi. (K. Einbund, põl.: Ärge nimetage siseministrit.) Kui palju arreteerimisi on olnud, selle kohta weel täpsed andmed puuduwad. Härra Gabrel teadis tähendada, et nende arw ulatawat 143 peale. Siin on arwatud muidugi ainult need, kes praegu wangis istuwad... (K. Einbund, põl.: Siseminister ei ole kedagi arreteerinud.) Ma ei öelnudki seda. See arreteerimine on toime pandud siseministri ettepanekul prokuratuuri korraldusel. See peaks Teile küllalt selge olema, mis ma Teile rolli kohta selles ristisõjas öelda tahtsin.

Tähendab, pealt saja on neid inimesi, kes weel kinni istuwad. Peale selle on aga teada, et oli weel arreteeritud suur hulk kodanikka, kes 2—3 wõi rohkem päewi kinni istusid ja keda siis lõpuks ometi lahti lasti. Ma ei saa absoluut aru, milleks üldse oli tarwis sarnast suurt hulka inimesi arreteerida ainult selleks, et neid üle kuulata wõida. Kõiki neid inimesi oleks wõinud kui waba kodanikka üle kuulata, ilma neid arreteerimata. Nad ei oleks uurimise eest kuhugile ära põge-

nenud. Meie põhiseaduse mõttele wastaw ja praktiline sarnane uurimismetood igatahes küll ei ole. Nende seas, kes 2—3 päewa kinni olid ja siis lahti lasti, oli peale muude ka Riigikogu liige Erdman, kelle kohta Riigikogule esitati ettepanek, lubada ta wahialla jätta — see on Riigikogust wälja heita. Ma olen kindel, et kui kohtuminister oma uue korraldusega oleks paar päewa hiljemaks jäänud, siis härra Soots oleks tulnud ja rõhutanud: Erdman on niiwõrd rängalt süüdi, et ta tingimata tuleb wahialla jätta. Nüüd aga on prokuratuur wahepeal selgusele jõudnud, et siin liig kergel käel liig kaugele on mindud, ta on wastawa järelduse teinud: puududa wajadus Riigikogu liige Erdman'i Riigikogust wälja nõudmiseks. Jätkuwat sellest, kui Erdman jääb politsei walwe alla.

Nagu näete, mängitakse siin inimese wabadusega otse uskumatu kergemeelsusega. Ometi on meie põhiseaduses ette nähtud, et kodanikkude põhiõigused oleksid kindlustatud. Kohtuministri kui kindralprokurööri peal eriti lasub kohustus kodanikkude põhiõiguste eest walwel olla. Mis on ta selles suunas teinud? Siiamaani oleme pidanud nägema kõike muud, ainult mitte seda, et kohtuminister oma ülesandeid siin täitnud oleks. Otse wastuoksa: neid õigusi kärbitakse igal sammul.

Kõike öeldut arwesse wõttes peab konstateerima: Poliitilisel alal otsib kriminaal- ja kaitsepolitsei enesele iga hinna eest tööd, et aga wõiks hiilgada uurin-gute suure hulgaga ja töö rohkusega.

Kui aga selle töö hindamine tuleb, siis näeme — see ei ole kellegi saladus: — suur hulk poliitilisi protsesse lõpewad sellega, et wabaks mõistetakse õige suur protsent süüaluseid, kes wahepeal eeluurimise all teinekord isegi aastaid kinni istunud. Mis see näitab? Minu arwates embakumba kahest: kas seda, et meie kohus on erilisel armuline wõi seda, et süüdistusmaterjalid on sedawõrd puudulikud, et nende põhjal ka kõigeparemal tahtmisel kaebeluseid süüdi mõista ei saada. Mina isiklikult oletan wiimast. Tulla ja tõendada, et meie sõjakohtud oleks armulised ja helded nende kodanikkude wastu, keda awalikult kommunistideks nimetatakse, see ei wastaks tõele.

Ma olin kuulamas 115 protsessi 1922 a. kewadel. Seal konstateerisid juristid

peaagu ühel meelel, et 115. protsessi juriidiline ülesehitus nõrk on. Sedasama ütles ka Riigikogu liige Palwadre. Ometi oli ju tagajärg see, et selles äärmiselt nõrgalt põhjendatud protsessis määrati karistust kellele 10, kellele 8, kellele 6 ja kellele 4 aastat wõi ka vähem. Aga selleski protsessis oli terve rida süüaluseid, kelle kohta keegi kohus süüdimõistwat otsust teha ei saanud. Ja ma arwan, et mul sellest tõsiasjast wälja minnes täielik õigus on wäita: meie prokuratuur arreteerib inimesi liiga kergel käel, eriti aga neid, kelle wastu on tõstetud poliitiline süüdistus.

Edasi. On kuulda, kuidas näiteks, siseministeeriumi ringkondades mõned juhtiwad jõudki otse ärdalt kaasa tunnewad arreteeritute omakstele, leides, et perekond, kelle ainukene toitja wanglasse wiidud, on jäänud ülalpidajata. Olla hale meel nende inimeste pärast. Tõesti hale meel peaks olema, kui tahetakse olla inimesed. Nüüd, kus meil nii kui nii kibe tööpuudus walitseb, on minu arusaamise järele täiesti lubamata, kui nii kergel käel uusi töötatöölisi järjesti juurde wabritseeritakse sel teel, et perekondade toitjaid suurel hulgal asjatult arreteeritakse. Aga siin on enam kui kohatud siseministeeriumi juhtiwate jõudude ärdad haletsemised. Siin näidatagu tegudega, et sarnastest perekondadest tõesti hale meel oleks. Nüüd aga weetakse üks noos teise järele wanglaise.

Wanglad on wõimatuseni täis. Seda ei salga wangimajade peawalitsuski. Ruumidesse, mis on määratud 4—5 inimese jaoks, on nüüd kokku kuhjatud 10—15 inimest. Ja mis seal imestadagi, kui siseministeeriumi agaral algatusel nõnda usinasti teostatakse. Ime on waid, et wanglaid weel päris lõhki aetud ei ole.

Ma arwan, et kui tõesti leitakse, et on otstarbekohane hulka inimesi lasta kinni istuda ei asja eest ega teist taga, mitmed kuud wõi isegi aastad, siis nõuab vähemalt inimlik wiisakuse tunne, et neile kodanikkudele vähemalt wiisakad ruumid peaks muretsetama. Nüüd on aga wangikojad enam kui täis kiilutud ja elamistingimused seal otse äärmiselt halwad. Ja ülekohus, mis tehakse kodanikkudele, kes eeluurimise all wõib olla süütu kinni istuwad, muutub kahekordseks. Ruumid on kitsad. Õhk on mitmes wangimajas otse wõimatu halb. Puhtus jätab paljugi soowida. Ja selle kõige tagajärg

on see, et inimesed, kes aasta wõi paar wanglas on istunud, sealt wälja tulewad murtud terwisega — eestkätt tiisikusehaigetena.

Peale selle on wanglais läbi wiidud kitsendused, millistel minu arusaamise järele mingit praktilist otstarwet ei ole, milliseid aga nähtawasti on praktiseerima hakatud, selleks, et muidugi wõimatult halbu tingimisi teha weelgi terawamaks ning halvemaks, et wang tõesti tunneks, et ta wanglas on. No wõtke näiteks, kas wõi kitsendused ajalehtede lugemise asjus, mille peale eelarwe-kommisjonis kui ka Riigikogu pleenumis juba läinud aastal tähelpanu juhiti. Ma ei tea, kui palju asjad sest ajast paremaks on muutunud. Aga kindel näikse olewat, et tänapäew lehti wangidele mitte kohe kätte ei anta, waid neid lastakse 4—5 päewa aeguda. Ma ei tea tõesti, milleks sarnane käärimisprotsess wajalik. Kui leitakse, et wangid ajalehti lugeda wõiwad, siis peab neile ka ajalehed otsekohe kätte antama, mitte aga alles siis, kui nad nädalapäewad wanad on.

Üldse peab ütleva, et wäga suur wahe on korra wahel wangimajades näiteks okkupatsiooni ajalgi ja nüüd. Siis lasti näiteks Pärnu wangla wabalt sisse wiia kirjutuswahendid, raamatuid ja toiduaineid, ega tehtud ses suhtes mingid kitsendusi. Pärastpoole aga, juba 1919 a. alates, samuti hiljemgi, on seal järjest suuremad kitsendused maksma pandud. Kas selle kaudu midagi kätte saadud on, wõi kätte saada tahetaksegi, on enam kui küsitaw. Meelekibedust aga luuakse küll. Rääkimata sellest, et tehakse ülekohut poliitilistele wangidele, on wahekord samuti terawaks aetud kriminaal kuritegijatega. Wõiks näiteks tähendada kurikuulsa Rakwere „harakiri“ peale, mille „Waba Maa“ küll suuremaks puhus, kui ta tõepoolest oli, aga et seda seal siiski mitte nalja pärast ei tehtud, see paistab ka päris selge olewat.

Alles täna kõneldi mulle ühest uue-
mast wangimajade peawalitsuse korraldusest. Teatawasti mõisteti tänawu aasta jaanuaris noor-kommunistide protsessis paranduswangimajaja Alma Waarman. Tema istus mõni aeg Tallinna wanglas, nüüd on ta aga saadetud Pärnu ja seal pandud, nagu Pärnust saadetawad andmed tõendawad, kitsasse üksikkongi. Juba Wene ajal oli waks wahet üksikkongi ja paranduswangimaja

wahel. Juba Wene ajal oli lugu nii, et neid wange, keda oli mõistetud paranduswangimajja, üksikkongis wangis ei peetud. Meie wangimajjade peawalitsus näikse aga teisel arwamisel olewat. Ma paluksin härra kohtuministrilt, et ta sõna wõttes ütleks, millised põhjused on olnud selleks, et teatud wangi seadusewastast raskemalt karistatakse, kui wastaw kohtuotsus seda ette näeb.

Ma tooksin weel kolmanda näite. Meie lehes „Ühenduses“ ilmus omal ajal sõnum kellegi Morgenson'i kohta, keda Walgas kinni hoiti. See naiswang on hakanud ilmutama nõrgameelsuse tunnemärke. Nõrgameelsus oli raskemat tüüpi. See naiswang on kippunud märatsema. Ja kujutage nüüd omale ette: seal toas on peale tema weel teisi wange, waimuhaige aga märatseb päewad ja ööd läbi. Ja kui minnakse wangimaja administratsiooni juurde selle iseendast mõistetawa palwega: eraldatagu see haige terwetest, siis öeldi — kuhu meie ta ikka paneme. Nõutakse — paigutatagu see haige haigemajja, wastus lausub aga — sealgi on teised wangid, keda tema magada ei la-seks. Ma arwan, et peab küll wäga wähe hoolimist olema inimestest, kui nõnda üleolewalt küsimust lahendatakse. Ma ei tea, kuidas wangimajjade peawalitsus selle küsimuse wahepeal lahendanud on. Aga wast ehk ütleb härra kohtuminister, millega wangimajjade peawalitsus neid, meile mõistmatuid samme, põhjendab ja tarwilikuks loeb.

Lõpuks lubatagu weel teha üks märkus kohtuministeeriumi kodifikatsiooni osakonna kohta. Juba läinud aastal wõttis Riigikogu wastu soowiawalduse, et seaduseelnõud, mis Wabariigi Walitsus esitab Riigikogule, läbi waadataks kodifikatsiooni osakonnas, et wõimaldada seaduste parema väljatöötamise. Meie peame pea iga seaduseelnõu arutamisel Riigikogus tunnistajateks olema, et peaaegu kõik Wabariigi Walitsuselt tulewad seaduseelnõud on keeleliselt kui ka konstruktiivselt kokku seatud sedawõrd lohakalt, et Riigikogu komisjonid nende arutamiseks palju rohkem asjata aega peawad raiskama. Tänewu aastal on ette nähtud kodifikatsiooni osakonna suurendamine kunni kümne jõuni. Mina rõhutan weel kord, et tänewu aastast peale kohtuministeerium selle külje peale rohkem tähelpanu juhiks ja selle kaudu wõimaldaks Riigikogus seaduseelnõusid kiire-

mas korras arutada, kui see senni on sündinud.

Kohtuminister R. Gabrel: Nende etteheidete kohta, mis siin härra Gustawson praegu tegi kohtuministeeriumile, kohtutele ja teistele alluwatele asutustele, on mul järgmist seletada: Esiteks, mis puutub sellesse, et on palju kohtunikka ametis, kellel puudub juriidiline eelharidus, pean ma tähendama, et kohtunikud on põhiseaduse järele määratud ametisse eluks ajaks. Nüüd alguses, meie riigi rajamisel, puudus meil tarwilik arw juriidilise haridusega isikuid, et kõiki kohtunikkude kohti täita ja sellepärast määrati hädasunnil ka teised isikud kohtunikkudeks, kellel sellekohane praktiline ettevalmistus. Igatahes, niikaua, kui praegune põhiseadus maksab, ei ole võimalik neid kõrwaldada. Oleks wõimalik neid kõrwaldada ainult siis, kui sellekohased seadused muudetakse. Kuipalju see soowitaw on, oleks teine küsimus.

Mis puutub anekdootidesse, mis Paide rahukogu kohtuniku kohta on kuulda olnud, siis on need ka minu kõrwu ulatanud, aga mina pean tähendama, et see kohtunik on Paidest üle wiidud teise kohta, tema on Narwa wiidud teise kohta, mina pean tähendama, et kohtuniku ametist kõrwaldamine ei ripu ära kohtuministeeriumist, waid see on Riigikohtu asi ja kohtuministeerium wõib ainult sellekohaseid ettepanekuid teha Riigikohtule. Selles asjas toimetab kohus päris iseseiswalt, kui ei ole põhjust kriminaal-süüdistuseks. Kui sellekohane kuritegu on korda saadetud, wõi on olemas kriminaal-seaduses ettenähtud kuriteo koosseis, siis wõiks kohtuministeerium süüdistust tõsta. Muus korras pole kohtuministeeriumil wõimalust kohtunikku wastutusele wõtta. Seda wõib ainult Riigikohus teha.

Mis puutub sellesse kohtuasjasse, mis härra Jonas'el rahukohtuniku juures ajada on olnud, siis selle kohta ei saa ma midagi öelda. Mina ei tea, kellel seal õigus on, kas härra Jonas'el wõi rahukohtunikul. Seal oleks kõige õigem ja lihtsam tee olnud edasi kaebada kõrgemasse kohtuastmesse, ja siis oleks see asi selgunud. Aga et härra Gustawson üles astub ja ütleb, et seda asja oleks pidanud teise paragrahwi järele wõtma, kuna rahukohtunik teisel arwamisel oli, siis, kordan weel kord, ei tea mina, kellel õigus on, seda oleksid wõinud kohtuas-

tused otsustada instantsi korras. Siis rääkis härra Gustawson siin sellest, et kohtupersonaal peab olema eeskujulik. Sellega olen ma täiesti ühes nõus. Aga selle tõenduseks, et see personaal eeskujulik ei ole, tõi härra Gustawson ette siin Wiljandi-Pärnu rahukogu esimehe härra Seen'i kohta ühe artikli, mis ilmus „Ühenduses“. Seda artiklit olen mina ka lugenud ja pean selle kohta ütleva, et need asjaolud, mis seal ette toodi, on liialdatud. Selles asjas on juurdlus käima pandud, ja üks osa nendest süüdistustest on ära lõpetatud, kuna teine osa on praegu Riigikohtus. Seal artiklis on öeldud, et härra Seen'i käes on veel need aktid, mis tema kui weneaegne notaarius tegi, ja et ta neid ei ole veel üle andnud. Minu teada on need raamatud, aktid ja pitsid tema poolt üle antud krepstijaoskonda enne selle artikli ilmumist. Igatahes, niipea, kui see artikkel ilmus, pöörasin mina otsekohe tema poole järelepärimisega, kas ja kudas need asjad üle on antud sinna, kuhu nad seaduse järele üle antama pidid. Wastust selle peale ei ole ma veel saanud.

Mis nüüd sellesse puutub, et kohtutes otsustamata asju palju on, ja et seal ühtepuhku neid asju juurde kaswab, siis on see õige. Aga et asi nii hull oleks, et inimesed aastate kaupa kinni istuwad eeluurimise all sellepärast, et kohus ei jõua nende asju tarwiliku kiirusega ajada, siis ei ole see mitte õige. Need asjad, kus süüdistatawad wahiall istuwad, wõetakse esimeses järjekorras arutamisele, ja need katsutakse wõimalikult kiirelt läbi wiia. On küll niisuguseid asju, ka eeluurimise asjugi, mis on endisest ajast järele jäänud ja mis siamaani pole jõutud lõpuni wiia. Nüüd on aga teatud puhastustöö käimas, on prokurööri poolt sarnane korraldus tehtud ja jaoskonna prokurööri abide läbi pannakse järewalwe toime nende eeluurimiste üle, mis kohtu-uurijate käes on. Selle üle antakse iga kuu aruanded. Minu käes on need aruanded ka olnud, ja nendest on näha, et üksikutes jaoskondades on tõesti palju wanu asju, kus eeluurimine veel lõpetamata on, aga suurem osa jaoskondadest on puhtad. Igatahes on need wanad asjad niisugused, kus süüdistatawad mitte wahi all ei ole.

Mis nüüd asjade juurdekaswu põhjustesse puutub, siis on seal, wõtame näiteks Riigikohtus, mille kohta on öeldud, et seal otsustamata asju palju on, asi niisugune,

et Riigikohtus pea terve aasta 3 kohta wakant olid. Seal suri läinud aasta esimesel poolel kriminaal osakonnast üks kohtunik ära ja sinna tuli alles peale jõulut uus kohtunik asemele. Siis administratiiv osakonnas oli ette nähtud kohtuniku koht 1. jaanuarist 1923 a. alates, aga härra Palwadre waliti selle koha peale alles läinud aasta sügisel. Kolmas koht on praegu veel wakant, see on tsiwiilosakonnas. Nüüd on muidugi nende otsustamata asjade juurdekaswu wastu wõitlemiseks kõige kohasem abinõu kohtunikkude arwu suurendamine. Sellepärast on ka kohtuministeeriumi eelarwes ette pandud üks uus kohtuniku koht kohtupalatis, siis on veel rahukohunikude arwu ühe wõi kahe wõrra suurendatud ja lõpuks on veel härra Jõeäär'i ettepanekul kawatsetud Kuresaare ühte rahukogu abiesimeest ja ühte alalist liiget ametisse panna, nii et teatawat parandust tuleks sel alal loota. Igatahes pean tähendama, et kui otsustamata asjade arw on umbes 5000 wõrra küll kaswanud, aga siiski, kui meie waatame aruandeid, siis näeme, et läinud aasta jooksul on kohtutes asju umbes 9—10.000 rohkem ära otsustatud, kui eelminewal aastal, nii et kohtud on igatahes intensiivsemalt töötanud.

Mis nüüd puutub sellesse, et kriminaalpolitseis ülekuulatute juures wägiwalda on tarwitatud, siis minu kõrwu niisuguseid kaebtusi minu ametisolemise ajal ei ole puutunud. Ei ole keegi minu poole niisuguse kaebtusega pööranud ja ei ole ma ka kõrwalt niisuguseid asju kuulnud. Ennem olla üks niisugune juhtumine olnud, see on awalikuks tulnud, ja on praegu kohtu poolt veel otsustamata, eeluurimisel. Mis nüüd puutub nendesse süüdistustesse, et wahest politsei ja kohtuwõimud sellepärast süüdistusi üles wõtawad, et sõiduraha saada wõi kasuraha teenida, siis pean ütleva, et niisugune süüdistus ei ole millegagi põhjendatud ja on lihtsalt haawaw nende ametnikkude wastu, kelle kohta seda öeldakse. Härra Gustawson seletas siin, et olnud niisugune juhtumine, et keegi olla üleskutse awaldanud, mille pärast teda tahetud wastutusele wõtta, kuid seal olla ka teised alla kirjutatud ja kui neid wastutusele wõetud, siis seletanud see esimene, et tema süü oma peale wõtab, seda aga ei olewat tähele pandud. Ei saa ju kohtuwõimudelt nõuda, kui mingisugune kuri-

tegu on tehtud ja keegi tuleb ning ütleb, et mina wõtan süü oma peale, et kohtuwõimud jätaksid teised wastutusele wõt-mata. See oleks seaduswastane.

Siis on weel ilmaaegsetest kinniwõt-mistest siin juttu olnud. Et on tahetud kinni wõtta wõi kinni pidada inimesi, ilma et selleks mingisugust seaduslikku alust oleks olnud. (M. Martna, sd.: Sel-lest on küll juttu olnud.) On kinni wõetud inimesed ainult sel juhtumisel, kui selleks põhjust on olnud ja on tehtud seda täiesti seaduslikus korras. Kui seda mitteseaduslikus korras on ette tulnud, siis näidatagu need juhtumised mulle ette. Mina aga niisuguseid asju ei ole näinud, ega kuulnud. Kui härra Gustawson'i arwa-mise järele ühel wõi teisel juhtumisel ei oleks tarwis olnud kinni wõtta, siis, minu arwamise järele, tuleks selle tarwiduse üle ikkagi kohtuwõimudel otsustada lasta, sest niisugustel juhtumistel tuleb ar-weise wõtta mitmesuguseid asjaolusid. Tuleb arwestada mitte ükski sellega, et kahtluse all olew isik wõiks ära põge-neda, waid tuleb arweise wõtta ka seda, et tema lahtiolek wõiks halwawalt mõ-juda juurdluse ja eeluurimise käigu peale ning sellepärast tuleb teda ümbrusest la-hus hoida.

Mis nüüd puutub sellesse, et wõetakse inimesi kinni, kellest kohus pärast suu-rema osa õigeks mõistab, siis minu teada ei ole see õigeks mõistetute protsent mitte nii suur. (J. Piiskar, is.: Wahel on üle 50%.) Kust Teie niisuguse statistika olete saanud? (O. Gustawson, is.: Noorproletaarlaste protses-sis kuulsime.) Seal oli asi lihtsalt nii, et üks osa süüdistatawaid ei olnud kohtusse ilmunud, waid olid ära läinud, ja loomulik, et nende üle kohut ei mõis-tetud. Seal mõisteti ainult kolm isikut priiks.

Mis nüüd puutub wangimajadesse, siis on ju õige, et praegused wangimajad kuigi eeskujulikud ei ole, kuid paremaid ei ole meie jõudnud siinemaani omale weel muretseda ja sellepärast peame esialgul nendega rahul olema.

Mis puutub sellesse juhtumisesse, mis Rakweres wangide juures ette tulnud, siis ei saa seda juhtumist wangimajade admi-nistratsiooni arwele panna ega administ-ratsiooni millegiski süüdistada. Seal on teatava distsipliini rikkumise pärast wan-

gidele ära keelatud suitsetamine, kuna wangid seda keeldu pahaks pannes omal kõhtu on kriimustanud klaasitükkidega wõi naela otsaga. Niisuguseid juhtumisi tuleb ju ette ja suitsetamine ei ole ome-tigi niisugune asi, mille ärakeelamine ini-mest sunniks enesetapmisele.

Härra Gustawson tõi ette, et Pärnus olla wang Alma Waarman paigutatud üksikuisse kongi. Mina ei ole sellest asjast ennemine kuulnud, kuid wangimajade pea-walitsuse ülem seletas mulle praegu, et Pärnus üksikongisid ei olewat. Seal olewat üks kamber, mis määratud 4—5 inimesele ja Alma Waarman, kes poliiti-lise asja pärast süüdi mõistetud, on pai-gutatud sinna kambri sellepärast, et teda mitte ühte panna kaelakohtuliste süüdlas-tega.

Mis nüüd puutub teisesse juhtumi-sesse, nimelt Morgenson'iga, siis on see juhtumine minu juba ammu teada. Mor-genson on arstlikul järelewaatusel tunnis-tatud mitte nõdrameelseks, waid hüsteeri-liseks naisterahwaks, temal käiwad kram-bid peal jne. Kohalik wangimaja arst ei tahtnud teda haigemaija saata, waid ar-was, et teda sealsamas wõib arstida. Igata-hes minu poolt on korraldus tehtud, et tema toodaks keskwangimaja haigemaija ja tema tuleks siia järgmise tapiga, mis pü-hapäewal siia jõuab. Mis puutub sellesse etteheitesse, mis on tehtud kodifikatsiooni osakonna kohta, siis pean tähendama, et kodifikatsiooni osakonnal, tema praeguses koosseisus, puudub igasugune wõimalus seda tööd korda saata, mis härra Gustaw-son arwab tema kohuse olewat. Seal on praegu ühes juhatajaga ainult 4 inimest ametis, ja nemad ei saa mitte ükski sea-duseelnõudega tegemist teha, waid ne-mad on ühtlasi ka ministeeriumi nõunikud. Eelarwes on ette nähtud sinna 11 amet-nikku — üks juhataja ja 10 nõunikku. Meie oleme katsunud neid inimesi saada, aga see ei ole meil mitte korda läinud, paari kuu pärast loodame 2 inimest juurde saada. Sinna ei saa igäüht noort-meest wõtta, kes aasta wõi paari eest ülikooli lõpetanud. See oleks neile ilma-aegu palga maksmine. Siin on rohkem wilunuid inimesi waja, kellel teatawad teoreetilised kalduwused, ja kes eriti selge peaga oleks, ehk nende palk küll wõrdlemisi kaunis kõrge on, on ta siiski niisugune, et tema küllalt inimesi sinna ei awatle.

5. Koosoleku lõpetamine ja järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaksmääramine.

Juhataja **K. Wirma**: Korra kohta on sõna sekretääril Kalbus'el.

Sekretäär **T. Kalbus**: Riigikogu esimehe ülesandel on mul Riigikogule au teatada, et Riigikogu esimehele on esitanud Riigiwanema kandidaat Akel Wabariigi Walitsuse koosseisu, ja Riigikogu esimehel oleks soow, et wõimalikult kiirelt kutsutaks uus walit-

sus ametisse; sellepärast teen korra kohta ettepaneku käesolewat koosolekut lõpetada ja weerandtunni pärast määrata uus koosolek, wõttes päewakorda uue Wabariigi Walitsuse ametissekutsumine.

Juhataja **K. Wirma**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Lõpetan käesolewa koosoleku.
Koosolek lõpeb kell 8.30 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abisekretäär **Osk. Köster**.

Abisekretäär **J. Wain**.

